

Latvijas Universitāte
Juridiskā fakultāte

Ēriks Treļš

PRET NACIONĀLAJĀM MINORITĀTĒM VĒRSTIE LIKUMPĀRKĀPUMI UN TO
NOVĒRŠANAS PROBLĒMAS POLICIJAS DARBĪBĀ

Promocijas darba kopsavilkums

Doktora grāda iegūšanai Juridiskās zinātnes nozarē
Apakšnozare: Policijas tiesības

Rīga, 2014

ANOTĀCIJA

Mūsdienās, kad par Latvijas attīstības politisko mērķi kļuva tiesiskās valsts veidošana, minoritāšu tiesību aizsardzībai Latvijā ir ne tikai svarīga teorētiska, bet arī praktiska loma.

Pētījumā tiek analizēts jautājums par nacionālo minoritāšu tiesībām, parādīts šo tiesību attīstības process Latvijas Republikas teritorijā; izskatīti starptautiskie un reģionālie dokumenti, spēkā esošie un arī jau atceltie Latvijas Republikas likumi, tika veikts minēto dokumentu salīdzinājums un piemērošanas prakses analīze; izpētīts nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības mehānisms kā Latvijas Republikā, tā arī citās Eiropas Savienības valstīs; izskatīti ieteikumi un rekomendācijas par policijas darbību daudznacionālā sabiedrībā, kurus izstrādājis Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas Augstais komisārs nacionālo minoritāšu jautājumos, Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību, kā arī aplūkoti Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumi; noteikta policijas loma nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības īstenošanā; piedāvāti konstatēto nepilnību un noskaidroto problēmjautājumu iespējamie risinājumi.

Izmeklējot incidentus, kas saistīti ar vardarbību, valsts institūcijām tiek uzlikti papildu pienākumi atmāskot jebkuru rasistisko motivāciju un noskaidrot, vai etniskais naidis vai aizspriedumi ir ietekmējuši notikumus.

Neskatoties uz panākumiem, kas novērojami pēdējos gados Latvijā, naida noziegumu identificēšanā un izmeklēšanā joprojām ir nepieciešamība pēc saskaņotām un mērķtiecīgām darbībām no tiesībsargājošo iestāžu puses.

Pētījumā tiek piedāvātas praktiskās metodes, lai uzlabotu policijas preventīvo darbību to likumpārkāpumu novēršanā, kas vērsti pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem.

SATURS

Vispārīgais darba raksturojums.....	4
1. Promocijas darba konspektīvs izklāsts.....	11
1.1. Pētījuma teorētiskais pamatojums.....	11
1.2. Pētījumā izmantotās metodes.....	11
1.3. Galvenie pētījuma rezultāti.....	11
1.3.1. Nacionālās minoritātes jēdziens un minoritāšu tiesību attīstība Latvijā.....	12
1.3.2. Pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem vērstie likumpārkāpumi.....	13
1.3.3. Integrācijas politikas īstenošana Valsts policijā.....	14
1.3.4. Valsts policijas personālsastāva atlase, apmācība un karjeras attīstība.....	15
1.3.5. Valsts policijas darba organizācija un galvenie darbības virzieni.....	16
1.4. Diskusijas un interpretācijas, pētījuma ierobežojumi.....	18
2. Galvenie secinājumi un priekšlikumi.....	19
Kopsavilkumā izmantotie zinātniskās literatūras avoti.....	24

VISPĀRĪGAIS DARBA RAKSTUROJUMS

Tēmas aktualitāte un novitāte

Sākot ar neatkarīgās Latvijas tapšanu, kad 1918. gada 18. novembrī, tajā pašā dienā, kad Tautas padomes sēdē K. Ulmanis Pagaidu valdības vārdā pasludināja Latvijas valsts dibināšanu, viņš teica: “Visi pilsoņi, bez tautības izšķirības, aicināti palīdzēt, jo visu tautību tiesības būs Latvijā nodrošinātas” (Latvijas vēstures institūta žurnāls, 2003, Nr.3); un beidzot ar mūsdienām, kad 2012. gada 13. februārī vairāki Latvijas sabiedrībā pazīstami cilvēki ar Valsts prezidentu A. Bērziņu priekšgalā parakstīja Labas gribas manifestu (Latvijas Vēstnesis, 2012. 15.februāris, Nr.26), nezaudē savu aktualitāti jautājums par nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību.

Promocijas darbs „Pret nacionālajām minoritātēm vērstie likumpārskatījumi un to novēršanas problēmas policijas darbībā” piedāvā vairākus risinājumus, kā uzlabot policijas darbību pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem vērsto likumpārskatījumu apkarošanā, kas savukārt pastiprinās nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzību valstī.

Pēc Latvijas Republikas iestāšanās Eiropas Savienībā 2004. gada 1. maijā saskarsme ar atšķirīgas rases, ādas krāsas, tautības, etniskās izcelsmes, reliģijas vai kultūras pārstāvjiem pieauga un turpina pieaugt ar katru gadu. Saskarsmes pieredzes un informācijas trūkums ir labvēlīga augsne aizspriedumiem un vardarbībai. Arī nelabvēlīga ekonomiskā situācija valstī un problēmas sociālā jomā veicina aizspriedumus, neiecietību, rasismu un diskrimināciju.

Jautājums par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar naidu un neiecietību, kļuva aktuāls Latvijā 2005. gadā, kad pirmo reizi tika ziņots par rasistiskiem vardarbīgiem incidentiem Rīgā. Tas nebūt nenozīmē, ka līdzīgi noziegumi nenotika Latvijas teritorijā arī iepriekš (Kamenska, Brands-Kehris, 2008), tomēr tieši 2005. gada notikumi ir kļuvuši par to katalizatoru, kas izraisīja plašu sabiedrisko rezonansi un nacionālo minoritāšu biedrību pārstāvju sašutumu (ENAR, 2006; Kamenska, Brands-Kehris, 2008). Visbiežāk par šo uzbrukumu upuriem kļuvuši vizuāli atšķirīgie nacionālo minoritāšu pārstāvji, kuru skaits valstī ir pavisam neliels. Cilvēki ar tumšāku ādas krāsu un neeiropisku izcelsmi ir īpaši mazaizsargāti.

Promocijas darba aktualitāte tiek pamatota arī ar to, ka cilvēku vienlīdzība un diskriminācijas aizliegums ir nostiprināti Latvijas Republikas Satversmē un Latvijai saistošos starptautiskos un reģionālos cilvēktiesību dokumentos. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas plašais materiālu klāsts, kā arī līdzšinējā tiesu prakse Latvijā liecina par pastiprinātu uzmanību šim jautājumam.

Piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesa (*European Court of Human Rights*) ir uzsvērusi, ka rasistiska vardarbība ir īpašs cilvēka cieņas aizskārums, un, ņemot vērā bīstamās sekas, tā prasa īpašu valsts institūciju modrību un aktīvu reaģēšanu (Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietās: 43577/98 un 43579/98 *Nachova and Others v. Bulgaria*, para.145). Tieši šī iemesla dēļ valsts institūcijām ir jāizmanto visi līdzekļi, lai cīnītos pret rasismu un rasistisku vardarbību, tādā veidā nostiprinot demokrātisku sabiedrību, kurā daudzveidība tiek uztverta nevis kā apdraudējums, bet gan kā sabiedrības bagātināšanas avots.

Arī Nacionālās drošības koncepcija nosaka, ka viens no Latvijas stratēģiskajiem mērķiem ir „ierobežot ekstrēmismu visās tā izpausmes formās, īpaši vērsties pret politisko ekstrēmismu un sabiedrības radikālisma izpausmes galējām formām, veikt preventīvus un izglītojošus pasākumus, lai samazinātu riskus, ko sabiedriskajai kārtībai un drošībai varētu radīt radikāli orientētās organizācijas” (Nacionālās drošības koncepcija, 2011).

Analizējamā temata aktualitāte tiek pamatota arī ar to, ka Latvijā līdz šim nav pievērsta nepieciešamā uzmanība pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem vērsto likumpārskatījumu novēršanai. Kaut arī citās Eiropas Savienības valstīs policijas iestādēs ir izstrādāta virkne pasākumu, kuri jāveic, lai pilnveidotu policijas darbu, paaugstinātu tā efektivitāti un īstenotu preventīvus pasākumus pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem vērsto likumpārskatījumu profilaksei, šobrīd Latvijā tas netiek darīts pietiekamā apmērā. Promocijas darba teorētiskā vērtība un novitāte izpaužas kā Eiropas Savienības valstu policijas iestāžu „labās” prakses adoptēšanā Latvijā apstākļiem, tā arī tieši Latvijai piemērotu likumpārskatījumu novēršanas pasākumu piedāvāšanā. Novitāte teorētiskajā aspektā izpaužas arī autora izdarītajos secinājumos un priekšlikumos, kas izteikti darbā izmantotu jēdzienu definēšanā.

Praktiskajā aspektā darba novitāte izpaužas ievērojama apjoma tiesu prakses izvērtēšanā un secinājumu izdarīšanā, kas var kļūt par pamatu policijas darbības praktisko metožu izstrādāšanā un to turpmākā attīstīšanā. Promocijas darbam, kas satur noderīgu informāciju darbam ar nacionālo minoritāšu pārstāvjiem, jāklūst arī par uzziņas līdzekli praktizējošiem policijas darbiniekiem. Darbā tiek izteikti priekšlikumi nepieciešamajiem normatīvo aktu grozījumiem, formulējot tos gan konkrētu priekšlikumu veidā, gan arī dodot sākotnējas idejas, kas būtu tālāk vērtējamas un diskutējamas.

Promocijas darba mērķi un uzdevumi

Promocijas darba mērķis ir izstrādāt metodes, lai uzlabotu policijas preventīvo darbību pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem vērsto likumpārkāpumu novēršanā.

Mērķa sasniegšanai nepieciešams izpildīt šādus uzdevumus:

1) apkopot zinātniskos pētījumus nacionālo minoritāšu tiesību jomā, izdarīt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus, īpašu uzmanību pievēršot nacionālo minoritāšu jēdziena formulēšanas problēmai;

2) izpētīt nacionālo minoritāšu tiesību vēsturisko attīstību Latvijā, noskaidrojot tos vēsturiskos apstākļus, kas ietekmēja pašreizējo stāvokli šajā jomā un radīja līdz šim pastāvošās problēmas, piedāvāt noskaidroto problēmjautājumu iespējamus risinājumus;

3) veikt Latvijas un starptautiskā normatīvā regulējuma salīdzinošo analīzi, un izstrādāt priekšlikumus grozījumiem tiesību aktos un praksē attiecībā uz tiem gadījumiem, kad ir konstatēta neatbilstība starp valsts starptautiskajām saistībām un regulējumu nacionālajos tiesību aktos;

4) izpētīt pastāvošā tiesiskā regulējuma evolūciju, atklājot nozīmīgākos iekšējos un starptautiskos faktorus, kuri ietekmējuši šo procesu;

5) apkopot Eiropas Savienības valstu praksi un zinātnieku atzinumus par nauda noziegumu jēdzienu, būtību un veidiem, izdarīt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus, kas ļautu adoptēt Eiropas pieredzi Latvijas apstākļiem;

6) noskaidrot un izpētīt raksturīgākos likumpārkāpumus, kas notika Latvijā attiecībā pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem;

7) apkopot tiesu praksi lietās par nacionālā, etniskā un rasu nauda izraisīšanu, izdarot secinājumus un izstrādājot priekšlikumus, kas varētu uzlabot pašreizējo tiesu praksi, lai piemērotie sodi sasniegtu Krimināllikumā norādītos soda mērķus;

8) noskaidrot izmeklēšanas darbību īpatnības ar naidu saistītās lietās;

9) analizēt Eiropas Savienības un Latvijas tiesu praksi lietās par diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu, atklājot tiesas izstrādāto metodoloģiju un principus šādu lietu izskatīšanā;

10) apkopot Latvijas tiesībsargājošo iestāžu administratīvo praksi lietās par diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu, izdarīt secinājumus un izstrādāt priekšlikumus, kas ļautu uzlabot pašreizējo praksi;

11) veikt Valsts policijas amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm aptauju, kuras rezultāti dotu iespēju noskaidrot, vai viņu profesionālās sagatavotības līmenis, kā arī tolerances (iecietības) līmenis atbilst prasībām, kas nepieciešamas darbam daudznacionālā sabiedrībā, lai nodrošinātu profesionālu un vienādu attieksmi pret nacionālajām minoritātēm, lai ilustrētu policijas darbinieku zināšanu un kompetenču līmeni;

12) izpētīt nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības mehānismus kā Eiropas Savienībā kopumā, tā arī tās dalībvalstīs, kā arī noskaidrot, kādus pasākumus veic Eiropas Savienības valstu policijas iestādes, lai īstenotu nacionālo minoritāšu integrācijas politiku un pret šīm grupām vērsto likumpārkāpumu profilaksi.

Pētījuma objekts – pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem veiktie likumpārkāpumi, pētījuma priekšmets – policijas darbības, kas jāveic, lai novērstu pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem veiktos likumpārkāpumus.

Pētāmie jautājumi

Promocijas darba ietvaros veiktās izpētes gaitā tiek meklētas atbildes uz šādiem jautājumiem:

- 1) Kas ir nacionālās minoritātes?
- 2) Kādi vēsturiskie procesi ietekmēja nacionālo minoritāšu tiesību attīstību Latvijas teritorijā?
- 3) Kādi likumpārkāpumi visbiežāk tiek veikti pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem?
- 4) Kas ir naida noziegumi?
- 5) Ar kādām problēmām sastopas policijas darbinieki izmeklējot noziedzīgus nodarījumus, kas vērsti uz nacionālā, etniskā vai rasu naida vai nesaticības izraisīšanu?
- 6) Kāda tiesu prakse ir izveidojusies Latvijā lietās par nacionālā, etniskā vai rasu naida vai nesaticības izraisīšanu?
- 7) Kas ir diskriminācija?
- 8) Kādas ir aizliegto kritēriju kataloga veidošanas īpatnības?
- 9) Kāda tiesu prakse ir izveidojusies Latvijā lietās par diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu?
- 10) Kāda administratīvā prakse ir izveidojusies Latvijas tiesībsargājošajās iestādēs, veicot pārbaudes administratīvo pārkāpumu lietās par diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu?
- 11) Kādu lomu spēlē Valsts policija nacionālo minoritāšu integrācijas politikas īstenošanā?
- 12) Kāda prakse ir izveidojusies Eiropas valstu tiesībsargājošo iestāžu darbā ar nacionālo minoritāšu pārstāvjiem?
- 13) Cik lielā mērā Valsts policijā tiek ievērotas Rekomendācijas par policijas darbu daudznacionālajā sabiedrībā, kuras izstrādāja EDSO ekspertu grupa Augstā komisāra nacionālo minoritāšu jautājumos vadībā?
- 14) Ar kādām grūtībām var sastapties nacionālo minoritāšu pārstāvji, kas vēlas uzsākt darbu Valsts policijā?
- 15) Kas nepieciešams lai uzlabotu policijas darbinieku apmācību nacionālo minoritāšu jautājumos?
- 16) Kāda ir nacionālo minoritāšu pārstāvniecība Valsts policijā?
- 17) Kādā veidā jāorganizē Valsts policijas darbu, lai uzlabotu pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem veikto likumpārkāpumu prevenciju?
- 18) Kādās problēmas ir Valsts policijas un nacionālo minoritāšu kopienu attiecībās?
- 19) Vai nacionālo minoritāšu pārstāvjiem ir nodrošinātas tiesības vērsties Valsts policijas iestādēs?
- 20) Kādu lomu spēlē Kārtības policijas nodaļas inspektori preventīva darba īstenošanā nacionālo minoritāšu kopienās?
- 21) Kam jāpievērš uzmanību policijas darbiniekiem, veicot patrolēšanu nacionālo minoritāšu apdzīvotās vietās?
- 22) Kas ir profilēšana?
- 23) Kādu lomu spēlē Valsts policija etnisko konfliktu profilaksē un noregulēšanā?
- 24) Kā policijas darbiniekiem jāatskaitās par veiktajām darbībām?
- 25) Kādā veidā policijas darbiniekiem jāorganizē vispārējā un individuālā preventīvā darba īstenošanu, lai novērstu pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem vērstus likumpārkāpumus?

Izmantoto metožu raksturojums

Temata analīze tiek veikta starpdisciplināri, izmantojot tādas vispārīgās pētniecības metodes kā salīdzināšana un apkopojums, cēloņsakarību atklāšana, analīze un sintēze, dedukcija un indukcija, abstrahēšana un konkretizācija, kvalitātes un kvantitātes analīze, kā arī dažādas citas pētniecības metodes:

- *vēsturiski tiesiska metode*: nacionālo minoritāšu tiesību aizsardzības attīstība kā pasaulē, tā arī Latvijā tiek pētīta atbilstoši vēsturiskai hronoloģijai. Vēsturiska metode ir izmantota arī, lai noskaidrotu mērķus, kurus likumdevējs vēlējas sasniegt, pieņemot ar pētījumu saistītās tiesību normas (*ratio legis*). Kā pamatoti norādīja profesors K. Dišlers, šī metode „palīdz noskaidrot tiesisko institūtu būtību, dažreiz arī normu īsto saturu, aplūkojot viņu attīstības gaitu” (Dišlers, 1930);

- *tiesību salīdzinājuma metode*, kuru profesors K. Dišlers piedāvā pielietot divos paņēmienos:

1) „*dogmatiski salīdzinošais*, ja pilnīgāku iepazīšanos ar vienā tiesību normu kopumā vai tiesību sistēmā ietilpstošajām normām un tiesiskiem institūtiem grib sasniegt, salīdzinot tos ar citos normu kopumos vai tiesību sistēmās atrodamām pašlaik pastāvošām tiesību normām un institūtiem; un 2) *vēsturiski salīdzinošais* - ja šinī pašā nolūkā salīdzina tiesību normu vai tiesisko institūtu attīstību dažādās tiesību sistēmās” (Dišlers, 1930).

Promocijas darbā tiek izmantoti abi salīdzinājuma veidi, taču biežāk priekšroka tiek dota dogmatiski salīdzinošajam paņēmienu. Darbā tiek salīdzināti gan dažādu valstu zinātnieku atzinumi un piedāvātās definīcijas, gan Eiropas Savienības institūciju ekspertu rekomendācijas un dalībvalstu policijas iestāžu „labās” prakses piemēri. Kā pamatoti atzīmējis profesors P. de Kruzs (*Peter de Cruz*), mācoties no citu valstu pieredzes, iespējams paaugstināt kompetenci, kas savukārt palīdzēs uzlabot esošo tiesību institūciju efektivitāti (Cruz, 1999);

- *tiesību modelēšanas metode*: ir piedāvāts veikt grozījumus Latvijas likumos un citos tiesību aktos, ņemot vērā pasaules un Eiropas Savienības pieredzi nacionālo minoritāšu tiesību jomā, t.i., tiek modelēta situācija, kad iestāšanās pozitīvās sekas;

- *socioloģiska metode* (kas ietver sevī tādas papildu metodes kā anketēšana, statistiskā analīze un saņemtās informācijas matemātiskā apkopošana (Dobrenkov, Kravčenko, 2004; Orlov, 2004)) ir izmantota papildus, promocijas darba ietvaros veicot Valsts policijas amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm aptauju (Trešs, 2011). Aptaujas rezultāti, izmantojot vēsturisko un salīdzināšanas metodi, ir salīdzināti ar līdzīgām aptaujām, kuras veiktas iepriekšējos gados, kas, savukārt, ļauj noskaidrot aplūkojamo procesu attīstības dinamiku.

Promocijas darba rezultātu aprobācija

Pētījuma rezultāti prezentēti divdesmit zinātniskajās konferencēs un divdesmit četrās zinātniskajās publikācijās.

Zinātnisko publikāciju saraksts

1. *Nacionālo minoritāšu tiesības: Eiropas Savienības institūciju rekomendācijas policijas darba uzlabošanai*. Grām.: Cilvēka tiesību un brīvību realizācijas aktuālās problēmas: Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences referātu krājums. Red. I. Danilova, R. Voronkova, T. Kovaļova. Rīga: Sociālo tehnoloģiju augstskola, 2009. 52.-54.lpp. ISBN 978-9984-748-31-3.
2. *Национальные меньшинства: рекомендации Европейских организаций по улучшению полицейской деятельности*. In: Policajné vedy a policajné činnosti 2009. J. Meteňko ed. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2010. 105-111 s. ISBN 978-80-8054-489-8.
3. *Nacionālās minoritātes jēdziens*. Grām.: Tiesību attīstība ekonomiskās krīzes apstākļos: Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences referātu krājums. Red. I. Danilova, R. Voronkova, T. Kovaļova. Rīga: Sociālo tehnoloģiju augstskola, 2010. 46.-47.lpp. ISBN 978-9984-748-33-7.
4. *Определение понятия «национальные меньшинства»*. В журнале: Экономика, социология и право, Москва: Наука+, 2010, Nr.5. ISSN 1995-9648.
5. *Policing deviance against national minorities*. In: Social Control of Unconventional Deviance. The Eight Biennial International Conference Policing in Central and Eastern Europe. Ed. G. Meško, A. Sotlar, B. Tominc. Ljubljana; Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, 2010. p.149-150. ISBN 978-961-6821-04-9.
6. *Nacionālās minoritātes jēdziens*. Grām.: Daugavpils Universitātes 52.starptautiskās zinātniskās konferences materiāli. Ziņojumi par pētījumiem. Sast. I. Zuģicka. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saule”, 2011. 303.-308.lpp. ISBN 978-9984-14-521-1.
7. *Nacionālo minoritāšu integrācijas problēmas*. Grām.: Starptautiskās zinātniskās konferences „Valsts un tiesību aktuālās problēmas” zinātnisko rakstu krājums. A. Baikova zin. red. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saule”, 2011. 86.-90.lpp. ISBN 978-9984-14-543-3.

8. *Naida noziegumu prevencija Latvijā un Zviedrijā: salīdzinošā analīze*. Grām.: Starptautisko un nacionālo tiesību attīstība mūsu dienās: starptautiskā zinātniski praktiskā konference, veltīta augstskolas 20 gadu jubilejai. Rakstu krājums. Rīga: Sociālo tehnoloģiju augstskola, 2011. 97.-99.lpp. ISBN 978-9984-748-38-2.
9. *Valsts policijas darbinieku tolerances līmenis un spēja strādāt daudznacionālajā sabiedrībā*. Valsts policijas darbinieku aptauja. 2011.gada marts – aprīlis. Pieejams: http://www.trels.lv/aptaujas_rezultati.pdf [aplūkots 2012.gada 21.februārī].
10. *Policijas darbs naida noziegumu prevencijas jomā Eiropas Savienības valstīs*. Grām.: Aktuālas tiesību realizācijas problēmas: Latvijas Universitātes 69. konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2011. 339.-346.lpp. ISBN 978-9984-45-354-5.
11. *Naida noziegumu prevencija Eiropas Savienības valstīs*. Grām.: Daugavpils Universitātes 53.starptautiskās zinātniskās konferences tēzes. Red. D. Oļehnovičs. Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saule”, 2011. 116.lpp. ISBN 978-9984-14-522-8.
12. *Профилактика преступлений на почве ненависти (На примере Латвии и Швеции)*. В журнале: Доктрина права, Тамбов: Бизнес-Наука-Общество, 2011, Nr.1, с. 62 - 65. ISSN 2218-8657.
13. *Осуществление полицейской деятельности в многонациональном обществе*. В книге: Международная и внутригосударственная правовая политика в условиях глобализации: проблемы теории и практики: сборник статей по материалам III ежегодной международной научной конференции (13-15 октября 2011 г.). Под ред. А. В. Малько, Р. В. Пузикова. Тамбов: Бизнес-Наука-Общество, 2011, с. 413-418. ISBN 978-5-4343-0048-3.
14. *Противодействие деятельности правозащитных молодежных групп на территории Латвийской республики*. В книге: Социально-правовые, гендерные и политические аспекты противодействия экстремистской деятельности. Сборник статей Международной научной конференции. Под ред. О. В. Омеличкина, М. В. Желтова, В. В. Шиллера. Кемерово: КеМГУ, 2011, с. 382-387. ISBN 978-5-8353-1224-5.
15. *Naida noziegumi: jēdziens, būtība un izpausmes formas*. Grām.: Juridiskās zinātnes aktuālās problēmas. Rakstu krājums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2012. 212.-221.lpp. ISBN 978-9934-0-2032-2.
16. *Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana Internetā: tiesiskās un praktiskās problēmas*. Līdzautors J. Vašs. Grām.: Moderno tiesību attīstības teorētiskās un praktiskās problēmas: starptautiskās zinātniski praktiskās konferences materiāli. Rakstu krājums. Rīga: Sociālo tehnoloģiju augstskola, 2012. 52.-54.lpp. ISBN 978-9984-748-39-9.
17. *Разжигание национальной, этнической или расовой вражды в Интернете*. В книге: Современные тенденции развития юридической науки, правового образования и воспитания: материалы международной научно-практической конференции. 18-19 мая 2012 г. В двух томах. Том II. Под ред. А. Н. Пугачева. Новополюк: Полоцкий государственный университет, 2012, с. 143-147. ISBN 978-985-531-321-3.
18. *Latvijas tiesu prakse lietās par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu*. Grām.: Juridiskās zinātnes teorētiskie un praktiskie problēmjaudājumi. Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu III zinātniski praktiskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012. 383.-293.lpp. ISBN 978-9984-45-583-9.
19. *Valsts policijas darbs daudznacionālajā sabiedrībā. Zinātniskā monogrāfija*. Rīga: P&K, 2012. ISBN 978-9984-49-717-4.
20. *Nacionālo minoritāšu pārstāvju personvārdu atveidošana valsts valodā*. Grām.: Tiesību attīstība mūsdienu sabiedrībā: starptautiskā zinātniski praktiskā konference. Rakstu krājums. Rīga: Sociālo tehnoloģiju augstskola, 2013. 40.-42.lpp. ISBN 978-9984-748-40-5.
21. *Kārtības policijas inspektora darbs daudznacionālā sabiedrībā*. Administratīvā un Kriminālā Justīcija, 2013, Nr.2, 46.-57.lpp. ISSN 1407-2971.
22. *Борьба с дискриминацией на рынках труда Латвии и Белоруссии: сравнительный анализ*. В соавторстве с Пожого Я. А. Iesniegts publikācijai Baltkrievijas valsts ekonomiskās universitātes rakstu krājumā.
23. *Анализ судебной практики по делам о разжигании национальной, этнической или расовой вражды на территории Латвийской республики*. Iesniegts publikācijai Krievijas

Federācijas Tieslietu ministrijas Krievijas tiesību akadēmijas Zinātniski-praktiskās konferences „Актуальные проблемы современного права в научных исследованиях молодых ученых-юристов” rakstu krājumā.

24. *Sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšana nacionālo minoritāšu apdzīvotās vietās.* Iesniegts publikācijai Valsts policijas koledžas III Starptautiskās zinātniskās konferences „Tiesībsargājošo institūciju loma sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā” rakstu krājumā.

Zinātnisko konferenču saraksts

1. 2009. gada 29. - 30. maijs Sociālo tehnoloģiju augstskola konference „Cilvēka tiesību un brīvību realizācijas aktuālās problēmas” ar publikāciju „Nacionālo minoritāšu tiesības”, 0,2 a.l.;
2. 2009. gada 8. - 13. novembris, Slovākijas Policijas akadēmijas (Bratislava) konference “Police sciences and Policing 2009” ar publikāciju „Национальные меньшинства: рекомендации Европейских организаций по улучшению полицейской деятельности”, 0,25 a.l.;
3. 2010. gada 23. - 24. aprīlis Sociālo tehnoloģiju augstskolas starptautiska konference „Tiesību attīstība ekonomiskās krīzes apstākļos” ar publikāciju „Nacionālās minoritātes jēdziens”, 0,2 a.l.;
4. 2010. gada 14. - 17. aprīlis Daugavpils Universitātes 52. starptautiska zinātniska konference ar publikāciju „Nacionālās minoritātes jēdziens”, 0,25 a.l.;
5. 2010. gada 10. - 15. maijs Maskavas starptautiskā zinātniskā konference „Экономика, социология, право: новые вызовы и перспективы” neklātieņi ar publikāciju „Определение понятия «национальные меньшинства»”, 0,3 a.l.;
6. 2010. gada 11. jūnijs Latvijas Universitātes I Juridiskās zinātnes doktorantu zinātniska konference ar publikāciju „Naida noziegumi: jēdziens, būtība un izpausmes formas”, 0,3 a.l.;
7. 2010. gada 22. - 24. septembris Ljubljana, Slovēnija. Faculty of Criminal Justice and Security, University of Maribor, The 8th Biennial International Conference Policing in Central and Eastern Europe Social Control of Unconventional Deviance ar publikāciju „Policing deviance against national minorities”, 0,5 a.l.;
8. 2010. gada 26. - 27. novembris Daugavpils Universitātes Starptautiskā zinātniskā konference „Valsts un tiesību aktuālās problēmas” ar publikāciju „Nacionālo minoritāšu integrācijas problēmas”, 0,4 a.l.;
9. 2011. gada 8. februāris Latvijas Universitātes 69. konference ar publikāciju „Policijas darbs naida noziegumu prevencijas jomā Eiropas Savienības valstīs”, 0,4 a.l.;
10. 2011. gada 13. - 14. aprīlis Daugavpils Universitātes 53. starptautiskajā zinātniskajā konference ar publikāciju „Naida noziegumu prevencija Eiropas Savienības valstīs”, 0,3 a.l.;
11. 2011. gada 15. - 16. aprīlis Sociālo tehnoloģiju augstskolas Starptautiskā zinātniski-praktiskā konference „Starptautisko un nacionālo tiesību attīstība mūsu dienās” ar publikāciju „Naida noziegumu prevencija Latvijā un Zviedrijā: salīdzinošā analīze”, 0,3 a.l.;
12. 2011. gada 17. jūnijs Latvijas Universitātes II Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu zinātniski-praktiskā konference ar referātu „Valsts policijas darbinieku tolerances līmenis un spēja strādāt daudznacionālajā sabiedrībā”;
13. 2011. gada 13. - 15. oktobris G.Deržavina Tambovas valsts universitātes III Ikgadēja starptautiska zinātniska konference „Международная и внутригосударственная правовая политика в условиях глобализации: проблемы теории и практики” neklātieņi ar publikāciju „Осуществление полицейской деятельности в многонациональном обществе”, 0,3 a.l.;
14. 2011. gada 28. - 29. novembris Kemerovas valsts universitātes Starptautiskā zinātniskā konference „Социально-правовые, гендерные и политические аспекты противодействия экстремистской деятельности” neklātieņi ar publikāciju „Противодействие деятельности правэкстремистских молодежных групп на территории Латвийской республики”, 0,3 a.l.;

15. 2012. gada 16. aprīlis III Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu zinātniski-praktiskā konference ar publikāciju „Latvijas tiesu prakse lietās par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu”, 0,5 a.l.;
16. 2012. gada 18. - 19. maijs Polockas valsts universitātes starptautiskā zinātniski praktiskā konference «Современные тенденции развития юридической науки, правового образования и воспитания» neklātieni ar publikāciju „Разжигание национальной, этнической или расовой вражды в Интернете”, 0,2 a.l.;
17. 2012. gada 18. - 19. maijs Sociālo tehnoloģiju augstskolas starptautiskā zinātniski praktiskā konference „Moderno tiesību attīstības teorētiskas un praktiskas problēmas” ar publikāciju „Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana Internetā: tiesiskās un praktiskās problēmas” (līdzautors J. Vašs), 0,2 a.l.;
18. 2013. gada 24. - 25. aprīlis Valsts policijas koledžas III Starptautiskā zinātniskā konference „Tiesībsargājošo institūciju loma sabiedriskās kārtības un drošības garantēšanā” ar publikāciju „Sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšana nacionālo minoritāšu apdzīvotās vietās), 0,7 a.l.;
19. 2013. gada 24. - 25. maijs Sociālo tehnoloģiju augstskolas starptautiskā zinātniski praktiskā konference „Tiesību attīstība mūsdienu sabiedrībā” ar publikāciju „Nacionālo minoritāšu pārstāvju personvārdu atveidošana valsts valodā”, 0,2 a.l.;
20. 2013. gada 28. maijs Krievijas Federācijas Tieslietu ministrijas Krievijas tiesību akadēmijas Zinātniski-praktiskā konference „Актуальные проблемы современного права в научных исследованиях молодых ученых-юристов” ar publikāciju „Анализ судебной практики по делам о разжигании национальной, этнической или расовой вражды на территории Латвийской республики”, 0,2 a.l.

Promocijas darba apjoms un struktūra

Promocijas darba apjoms ir 226 lapas. Saskaņā ar izvirzīto darba mērķi un uzdevumiem darba struktūru veido ievads, piecas nodaļas un kopsavilkums.

1. PROMOCIJAS DARBA KONSPEKTĪVS IZKLĀSTS

1.1. Pētījuma teorētiskais pamatojums

Promocijas darba teorētiskais pamats galvenokārt ir juridiskā literatūra. Darbā izmantotas monogrāfijas un raksti, kuru autori ir Latvijas zinātnieki un eksperti R. Balodis, V. Blūzma, J. Bojārs, I. Brands-Kehris, J. Briede, K. Dišlers, A. Endziņš, A. Judins, A. Kamenska, A. Kovaļevska, U. Krastiņš, A. Kučs, E. Levits, V. Liholaja, Ā. Meikališa, P. Mincs, N. Muižnieks, J. Pleps, Ā. Šilde, S. Zankovska-Odiņa, I. Ziemeļe; ārvalstu zinātnieki G. Alfredsons (*G. Alfredsson*), K. Beļskis (*K. C. Бельский*), B. Ćezare (*B. B. Cesare*), Ž. Dešene (*J. Deschenes*), A. Eides (*A. Eide*), K. Henrards (*K. Henrard*), P. Iganskijs (*P. Iganski*), L. Kambeks (*Л. Л. Камбек*), F. Kapotorti (*F. Capotorti*), K. Kartijs (*K. Carty*), A. Okoļskis (*A. C. Оскольский*), R. Ouklijs (*R. Oakley*), P. Tornberijs (*P. Thornberry*) un vairāki citi autori. Lai sasniegtu izvirzīto mērķi un uzdevumus, darbā analizēts un pētīts kupls normatīvo aktu klāsts, plaši izmantota Eiropas Savienības un Latvijas Republikas tiesu prakse. Promocijas darba teorētiskā vērtība un novitāte izpaužas kā Eiropas Savienības valstu policijas iestāžu „labās” prakses adoptēšanā Latvijas apstākļiem, tā arī tieši Latvijai piemērotu likumpārskāpumu novēršanas pasākumu piedāvāšanā. Autors ir izmantojis arī paša rakstus saistībā ar pētniecības priekšmetu, kas tika publicēti promocijas darba rezultātu aprobācijai.

1.2. Pētījumā izmantotās metodes

Lai izpildītu norādītos uzdevumus un sasniegtu izvirzīto pētījuma mērķi, pētījumā pielietotas tādas vispārīgās pētniecības metodes kā salīdzināšana un apkopojums, cēloņsakarību atklāšana, analīze un sintēze, dedukcija un indukcija, abstrahēšana un konkretizācija, kvalitātes un kvantitātes analīze, vēsturiski tiesiska metode, tiesību modelēšanas metode un socioloģiska metode.

1.3. Galvenie pētījuma rezultāti

Pētījuma rezultāti secīgi izklāstīti piecas nodaļās, pirmo nodaļu veltot nacionālās minoritātes jēdzienam un minoritāšu tiesību vēsturiskai attīstībai Latvijā, otro – pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem visbiežāk vērstiem likumpārskāpumiem. Trešā, ceturtā un piektā nodaļa veltīta centrālajam pētījuma jautājumam – pret nacionālo minoritāšu vērsto likumpārskāpumu novēršanai, Valsts policijas darba organizācijai un galvenajiem darbības virzieniem šajā jomā.

Promocijas darba tapšanā ir izmantots plašs juridiskas literatūras klāsts - gan Latvijā, gan ārvalstīs tapušie darbi. Izmantotās literatūras, normatīvo aktu un juridiskās prakses sarakstā ir iekļauti 530 avoti, no tiem 284 ir literatūras avoti, 148 – tiesību akti, 81 – tiesu prakses materiāls, 15 – citi prakses materiāli un likumprojekti, 2 - arhīva materiāli. No izmantotajiem avotiem 383 ir latviešu valodā, 84 – angļu, 39 – krievu, 4 – vācu, 3 – franču, 3 – igauņu, 2 – čehu un 12 citās valodās.

Kā rāda dažādu literatūras avotu analīze, Latvijā tiek izmantota visai atšķirīga terminoloģija, lai apzīmētu pētījuma subjektu – nacionālās minoritātes. Tiek lietoti jēdzieni „mazākumtautības”, „cittautieši” un „etniskās minoritātes”. Jēdzienu „nacionālās minoritātes” ir lietojusi Saeima, ratificējot Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību (Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību, 2005), tādējādi promocijas darba ietvaros tiek lietots tieši šis jēdziens, neskatoties uz to, ka no valodas kultūras viedokļa jālieto termins „mazākumtautība” (Cilvēktiesību Žurnāls, 1998, Nr.7/8). Tā kā darbā izmantoto starptautisko un reģionālo normatīvo dokumentu, vairāku Eiropas Savienības rekomendāciju un ieteikumu, kā arī zinātnisku pētījumu oriģinālvaloda ir angļu, latviešu valodā ne vienmēr iespējams atrast šiem terminiem identisku tulkojumu. Tas, piemēram, notika ar darbā plaši lietotiem terminiem: *community policing* – uz sabiedrību vērstas policijas darbs, *profiling* – profilēšana, *accountability* – pienākums atskaitīties, u.c.

1.3.1. Nacionālās minoritātes jēdziens un minoritāšu tiesību attīstība Latvijā

Darba pirmajā nodaļā izklāstīta problemātika, kas saistīta ar jēdziena „nacionālās minoritātes” definēšanu. Šī termina izmantošanai promocijas darba ietvaros ir būtiska nozīme, jo termins nosaka to subjektu loku, uz kuru ir mērķēta policijas darbība. Veicot pasaules zinātnieku piedāvāto definīciju salīdzinošu analīzi, nodaļā norādītas tās sastāvdaļu būtiskākās atšķirības un raksturotas to radītās konsekvences attiecībā uz promocijas darba ietvaros izmantoto definīciju.

Viens no integrācijas politikas veicināšanas aspektiem varētu būt arī nacionālo minoritāšu statusa piešķiršana nepilsoņiem. Promocijas darba ietvaros piedāvātā definīcijā tiek izmantots jēdziens „iedzīvotāji”, kas ir plašāks par jēdzienu „pilsoņi” un ietver sevī gan pilsoņus, gan nepilsoņus. Neskatoties uz to, ka minētais paplašina pētījuma subjektu loku, tas nepaplašina pētījuma priekšmetu. Policijai jāveic tās pašas darbības, kuras ir nepieciešamas, lai novērstu pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem veikto likumpārkāpumus.

Promocijas darba ietvaros tiek piedāvāta šāda nacionālo minoritāšu definīcija: Nacionālās minoritātes ir valsts iedzīvotāju grupa, kas pastāvīgi dzīvo valstī un atšķiras no pārējiem iedzīvotājiem ar etniskajām, reliģiskajām, lingvistiskajām pazīmēm, kuras cenšas saglabāt un attīstīt. Parasti šī grupa ir skaitliski neliela un nedominējošā stāvoklī. Savukārt nacionālās minoritātes pārstāvis ir valsts iedzīvotājs, kas identificē sevi kā piederīgu pie konkrētās nacionālo minoritāšu grupas, bet citi grupas locekļi savukārt pieņem šo individu kā savējo.

Nacionālo minoritāšu tiesību attīstība Latvijā tiek analizēta trīs posmos, kas sadalīti šādos vēsturiskos periodos: no Latvijas valsts dibināšanas 1918. gada 18. novembrī un līdz neatkarības zaudēšanai 1940. gada 17. jūnijā; Latvijas okupācijas periods no 1940. gada 17. jūnija līdz 1990. gada 4. maijam; un periods no Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas 1990. gada 4. maijā līdz 2004. gada 1. maijam, kad Latvija iestājās Eiropas Savienībā.

Nacionālo minoritāšu tiesību pamatu veidošana Latvijā iesākās pēc neatkarības iegūšanas 1918. gada 18. novembrī. Nacionālo minoritāšu tiesību attīstību Latvijā veicināja tas, ka Latvijas valsts bija veidojama kā apvienota, patstāvīga, neatkarīga un uz demokrātiskiem pamatiem balstīta republika.

Tautas padomes laikā pieņemtie likumi lielākoties nebija pretrunā ar nacionālo minoritāšu tiesībām, bet daži no tiem bija pat progresīvi. Par piemēru šim apgalvojumam kalpo tādi likumi, kā likums “Par pavalstniecību”, jo tas nebija šauri nacionāls, un neizvirzīja Latvijas pavalstniecības iegūšanai etniskus kritērijus, likumi “Par mazākuma tautu skolu iekārtu Latvijā” un “Par Latvijas izglītības iestādēm”, jo tie nodrošināja personām, kuras pieder pie nacionālajām minoritātēm, tiesības saglabāt un attīstīt savu valodu, etnisko un kultūras savdabību, un garantēja tiesības uz izglītību. Arī Satversmes sapulces darbības laikā pieņemtie dokumenti “Deklarācija par Latvijas valsti” un “Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi” nebija pretrunā ar nacionālo minoritāšu tiesību ievērošanu. Nacionālo minoritāšu tiesības turpināja attīstīties arī parlamentārajā posmā, par ko liecina Saeimas pieņemtie likumi: “Par biedrībām, savienībām un politiskām organizācijām”, “Par sapulcēm” un Preses likums.

Laika posmā, kad Latvijā valdīja K. Ulmaņa autoritārais režīms, nacistu un Padomju okupācija, vairākkārt tika pārkāptas nacionālo minoritāšu tiesības. Pētījumā uzrādīti vairāki fakti par minētiem pārkāpumiem un ierobežojumiem.

Neskatoties uz 1991. gada divvaldības perioda nestabilitāti, atjaunotā Latvijas valstī iesākās aktīva politiskā darbība, kuras rezultātā tika pieņemti vairāki nozīmīgi dokumenti, tai skaitā arī likums “Par Latvijas nacionālo un etnisko grupu brīvu attīstību un tiesībām uz kultūras autonomiju”. Svarīga loma bija konstitucionālajam likumam “Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi”, kurš līdz Latvijas Republikas Satversmes 8. nodaļas pieņemšanas brīdim garantēja Latvijas iedzīvotājiem viņu tiesību, tai skaitā arī nacionālo minoritāšu tiesību, īstenošanu. Vissvarīgākais solis nacionālo minoritāšu tiesību attīstībai Latvijā tika veikts 1998. gada 15. oktobrī, kad Satversme tika papildināta ar 8.nodaļu “Cilvēka pamattiesības”, jo cilvēktiesību konstitucionālais regulējums ir viens no būtiskajiem konstitūcijas satura virzieniem un kalpo par nozīmīgu konstitūcijas satura demokrātisma rādītāju. Pozitīvi sekmēja nacionālo minoritāšu tiesību attīstību iestāšanās Eiropas Savienībā 2004. gada 1.maijā, jo Latvijai nākas pielīdzināt savas tiesības, tā skaitā arī nacionālo minoritāšu tiesības, Eiropas tiesībām.

1.3.2. Pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem vērstie likumpārkāpumi

Darba otrā nodaļa apraksta pret nacionālajām minoritātēm veiktos likumpārkāpumu veidus. Šajā nodaļā aplūkots jautājums par jēdzienu „naida noziegumi” un „diskriminācija” būtību. Minētie likumpārkāpumi ir vērsti pret atšķirīgajiem sabiedrības slāņiem, to vidū pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem.

Promocijas darba ietvaros tiek piedāvāta šāda naida noziegumu definīcija: Naida noziegums ir jebkurš noziegums, kuru kā naida noziegumu uztver upuris vai jebkura cita persona. Tomēr Latvijā Krimināllikumā nav panta, kurā būtu minēts jēdziens „naida noziegums” un paredzēta atbildība par tā izdarīšanu. Pēc autora domām, šāda panta izstrādāšana pašreiz nav nepieciešama, jo par naida noziegumiem Latvijas teritorijā var uzskatīt noziedzīgus nodarījumus, kas kvalificēti saskaņā ar Krimināllikuma 78. pantu (Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšana), 149.1 pantu (Diskriminācijas aizlieguma pārkāpšana) un 150. pantu (Reliģiskā naida celšana).

Krimināllikuma 78. pantā ietvertais noziedzīgais nodarījums, kas panta pirmajā daļā klasificēts kā mazāk smags noziegums, bet panta otrajā daļā – kā sevišķi smags noziegums, ir definēts kā darbība, kas apzināti vēsta uz nacionālā, etniskā vai rasu naida, vai nesaticības izraisīšanu. Uzsākot šā nozieguma objektīvo izpausmju analīzi, jānorāda, ka pantā norādītā darbība var izpausties gan kā verbālais, gan arī kā fiziskais aizskārums, kas jau veido kvalificētu sastāvu.

Nodaļā ir izskatīti naida noziegumu veidi, kā arī veikta Krimināllikuma normu piemērošanas un Latvijas tiesu prakses analīze lietās par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu. Ņemot vērā Krimināllikuma īpatnības, promocijas darba ietvaros naida noziegumi ir sadalīti fiziskā aizskārumā (vardarbībā), verbālā aizskārumā un citos naida izpausmes veidos.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir uzsvērusi, ka izmeklējot incidentus, kas saistīti ar vardarbību, valsts institūcijām tiek uzlikti papildu pienākumi atmākot jebkuru rasistisko motivāciju un noskaidrot, vai etniskais naidis vai aizspriedumi ir notikumus ietekmējuši (Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietās: 43577/98 un 43579/98 *Nachova and Others v. Bulgaria*, para.164). Ja valsts to nedara un rasistisko uzskatu mudinātos vardarbības un brutalitātes gadījumus izskata ar tādu pašu attieksmi kā pret lietām, kurās nepastāv rasistiski motīvi, tas nozīmē, ka valsts aizver acis uz šo darbību īpašo raksturu, kuras ir sevišķi bīstamas cilvēku pamattiesību ievērošanas ziņā.

Atšķirībā no fiziskā aizskāruma (vardarbības), verbālais aizskārums (kas var būt izdarīt gan mutiskā, gan rakstiskā veidā) var aizskart daudz plašāku personu loku. Verbālais aizskārums bieži vien, īpaši angļu valodā rakstītos pētījumos, tiek saukts par „naida runu” (*hate speech* – angļu val.). Runājot par jēdziena “naida runa” izpratni, Eiropas Padomes Ministru komiteja (*The Committee of Ministers is the Council of Europe's*) norāda, ka šī runa pārklāj visas izteiksmes formas, kas izplata, mudina, veicina vai attaisno rasistisku naidu, ksenofobiju, antisemitismu vai citas naida formas, kas balstītas uz neiecietību, iekļaujot: neiecietību, kas nāk no agresīva nacionālisma, etnocentrisma, diskriminācijas un naida pret nacionālajām minoritātēm, migrantiem un ārvalstu izcelsmes cilvēkiem (*The Committee of Ministers is the Council of Europe's*, 1997).

Lielākā daļa no Latvijā uzsāktiem kriminālprocesiem ir saistīti ar nacionālā naida izraisīšanu, kas izpaudies kā naidīgu komentāru ievietošana interneta portālos. Tas norāda uz nepieciešamību atbildīgajiem dienestiem veikt monitoringu interneta tīklā ar mērķi konstatēt un atklāt noziedzīgus nodarījumus, kā arī meklēt un aizturēt personas, kas tos ir izdarījušas.

Izpētot Latvijas tiesu spriedumus, var secināt, ka vairākos gadījumos tiesa personām, kuras apsūdzētas Krimināllikuma 78. panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, piemēroja sodus, kas nav saistīti ar reālu brīvības atņemšanu, jo apsūdzētajiem piespriests brīvības atņemšanas sods saskaņā ar Krimināllikuma 55. pantu tiek noteikts nosacīti, ar pārbaudes laiku. Nepietiekoši bargie sodi nenodrošina vienu no Krimināllikuma 35. panta otrajā daļā norādītajiem soda mērķiem, proti, panākt, lai arī „citas personas pildītu likumus un atturētos no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas” (Krimināllikums, 1998). Tas varētu kalpot par vienu no iemesliem tam, ka līdzīgi noziedzīgi nodarījumi turpina notikt. Arī Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (*The European Commission against Racism and Intolerance, ECRI*) norāda, ka par rasistisku vardarbību piespriests sodi (ar dažiem izņēmumiem, kad tika piemēroti ar brīvības atņemšanu saistītie sodi) Latvijā ir pārāk saudzīgi (ECRI, 2012).

Izmantojot personīgo profesionālo pieredzi, atsevišķā apakšnodaļā autors raksta par praktiskām problēmām, ar kurām sastopas tiesībsargājošo iestāžu darbinieki, veidami izmeklēšanas darbības ar naidu saistītās lietās. Nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanas sastāvs pēc savas konstrukcijas paredz nodoma kā subjektīvās puses elementa esamību. Tieši nodoma konstatācija ir viens no problēmjautājumiem noziedzīgos nodarījumos, kas vērsti pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem. Naida izraisīšana no subjektīvās puses vienmēr ir tīšs nodarījums, un to raksturo tiešs nodoms. Vainīgais apzinās, ka darbības vērstas uz naida izraisīšanu un vēlas to.

Atsevišķi aplūkots arī jautājums par diskriminācijas aizlieguma normatīvo regulējumu Latvijā un aizliegto kritēriju kataloga veidošanas īpatnībām, kā arī par diskriminācijas apkarošanas īpatnībām, kura ietvaros ir analizēta kā Latvijas, tā arī citu Eiropas Savienības dalībvalstu tiesu prakse lietās par diskrimināciju pret nacionālajām minoritātēm. Papildus analizēti arī Latvijas tiesībsargājošo iestāžu lēmumi administratīvo pārkāpumu lietās par diskriminācijas aizlieguma pārkāpšanu.

Visu iedzīvotāju vienlīdzīga vērtība un vienlīdzīgas tiesības ir sabiedrības pamatvērtība demokrātiskā valstī. Tāpēc svarīga tiesību iezīme šādā valstī ir vienlīdzība likuma priekšā un diskriminācijas aizliegums, kas reglamentēts arī Latvijas Republikas Satversmes 91. pantā. Pants nesatur aizliegtu kritēriju katalogu, un to noteikšana ir iespējama ar interpretācijas metodēm. Veidojot aizliegto kritēriju katalogu, jāņem vērā, ka Latvija ir Eiropas Savienības dalībvalsts, kurai saistošas Eiropas Savienības tiesības. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 21. pantā un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantā ir ietverts arī diskriminācijas aizliegums saistībā ar piederību pie nacionālās minoritātes. Minētie dokumenti atspoguļo Eiropas Savienības valstu kopējo cilvēktiesību izpratni, un neviena dalībvalsts nevar atļauties sev tādas tiesības vai tādu izpratni, kas būtu krasā pretrunā ar šo kopējo tiesisko bāzi. Tas pierāda nepieciešamību skatīt „piederību nacionālajai minoritātei” kā atsevišķu kritēriju, veidojot aizliegto kritēriju katalogu.

Promocijas darbā tika konstatēts, ka Latvijā ir laba pretdiskriminācijas prakse. Pētot tās attīstību attiecīgi vēsturiskai hronoloģijai, var secināt, ka tā ir uzlabojusies. Jaunākos likumos iekļautas normas par tiešu un netiešu diskrimināciju, personas aizskaršanu un norādījumiem to diskriminēt. Tomēr Latvijas tiesu prakse lietās, kas saistās ar diskrimināciju mūsu valstī, vēl arvien nav liela. Latvijas Cilvēktiesību centra darbinieki norāda, ka lielākā daļa no lietām par diskrimināciju skar darba tiesiskās attiecības, galvenokārt uz dzimuma pamata, un kopš 2006. gada „nav nevienas zināmas lietas par iespējamu diskrimināciju uz etniska pamata” (Latvijas Cilvēktiesību centrs, 2011). Arī tiesībsargājošo iestāžu administratīvā prakse lietās par pārkāpumiem diskriminācijas jomā Latvijā vēl tikai veidojas.

1.3.3. Integrācijas politikas īstenošana Valsts policijā

Darba trešā nodaļa atvēlēta Latvijas integrācijas politikas īstenošanas īpatnībām, kuras ietvaros skatīts arī jautājums par Valsts policijas lomu šajā procesā. Nodaļā tika izskatītas „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam”, kurās tiek plānota turpmākā Latvijas sabiedrības integrācijas politika. Tika piedāvāts papildināt šo dokumentu ar uzdevumiem, kuru izpildi varētu uzticēt Valsts policijai.

Tika piedāvāts arī paaugstināt Valsts policijas vadības, kā arī tās struktūrvienību vadības lomu un atbildību par pasākumiem, kuri tiek veikti, lai organizētu, kontrolētu un plānotu preventīvo darbu, lai nepieļautu rasistisko vardarbību un citus naida noziegumus. Valsts policijas vadībai jāveic visi nepieciešamie pasākumi, lai policijas darbinieku profesionalitāti, viņu sniegto pakalpojumu kvalitāti un policijas darbības efektivitāti uzlabotu saskaņā ar starptautiskajiem cilvēktiesību standartiem, tostarp arī minoritāšu jautājumos. Šo mērķu sasniegšanai jāizstrādā instrukcijas vai rīcības plāni, ar kuru palīdzību tiks pilnveidots policijas darbs, paaugstināta šī darba efektivitāte un īstenoti preventīvie pasākumi pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem veikto likumpārkāpumu profilaksei.

Nodaļā izmantoti kā Eiropas valstu tiesībsargājošo iestāžu „labās” prakses piemēri, tā arī Eiropas Savienības institūciju rekomendācijas, kas izstrādātas, lai palīdzētu valstīm integrēt nacionālās minoritātes un tajā pašā laikā paaugstinātu policijas darbības efektivitāti. Iesaistot Valsts policiju integrācijas politikas īstenošanā, autors iesaka izmantot „Rekomendācijas par policijas darbu daudznacionālajā sabiedrībā”, kurās formulēti valsts politikas vispārējie principi attiecībā uz nacionālajām minoritātēm (OSCE, 2006).

Adaptējot Eiropas valstu tiesībsargājošo iestāžu pieredzi Latvijas apstākļiem, tika piedāvāts pilnveidot naida noziegumu statistikas veidošanu Latvijā, veicot grozījumus Valsts policijas noteikumos „Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmas „Elektroniskais notikumu žurnāls” noteikumos”, papildinot 12. punktu „Sistēmā iekļauj sekojošo informāciju par notikumu” ar apakšpunktu - „vai notikums ir saistīts ar naidu vai neiecietību”, paredzot arī iespēju veikt attiecīgo atzīmi Informācijas sistēmā. Iekšlietu ministrijas Informācijas centram iegūtie dati būtu jāapkopo tādā statistiskā formā, kuru tiesībsargājošo iestāžu darbinieki turpmāk varēs izmantot savā darbā, veicot situācijas monitoringu un dinamikas analīzi.

Tika piedāvāts arī veikt grozījumus Valsts policijas noteikumos „Dienesta pienākumu izpildes organizācija un kontrole sabiedriskās kārtības nodrošināšanas un satiksmes uzraudzības jomā”, „Valsts policijas operatīvās vadības struktūrvienību dienesta pienākumu izpildes organizācijas noteikumos”, „Iecirkņa inspektoru dienesta pienākumu izpildes organizācijas noteikumos”, „Nepilngadīgo lietu inspektoru dienesta pienākumu izpildes organizācijas noteikumos” un citos dokumentos, paredzot tajos darbības, kas saistītas ar nacionālo minoritāšu pārstāvju tiesību aizskārumu konstatēšanā un izmeklēšanā.

Ar mērķi noskaidrot, cik lielā mērā Valsts policijā tiek ievērotas Eiropas Savienības institūciju rekomendācijas, promocijas darba ietvaros tika veikta Valsts policijas amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm aptauja (Treļs, 2011), kuras rezultāti arī ir analizēti nodaļā. Tika aptaujāti 173 respondenti, kas veido apmēram 2,3% no visām Valsts policijas amatpersonām. Veiktā aptauja pierādījusi, ka valsts policijas darbiniekiem ir vājš profesionālās sagatavotības līmenis darbam ar nacionālajām minoritātēm, kas apgrūtina viņu spēju strādāt daudznacionālajā sabiedrībā, kā arī nacionālo minoritāšu tiesību pilnvērtīgu ievērošanu. Aptaujas rezultāti liedz piekrist viedoklim, ka pēdējos gados vērojama lielāka tolerance no policijas darbinieku puses (Pilsoniskās izglītības centrs, 2010), gluži otrādi - tolerances (iecietības) līmenis policijas darbinieku vidū nenodrošina profesionālu un vienādu attieksmi pret nacionālajām minoritātēm. Tas savukārt nozīmē, ka Latvijas teritorijā „Rekomendācijas par policijas darbu daudznacionālajā sabiedrībā” nedarbojas pilnā apmērā.

1.3.4. Valsts policijas personālsastāva atlase, apmācība un karjeras attīstība

Darba ceturtajā nodaļā izpētīts jautājums par Valsts policijas personālsastāva atlases, apmācības un karjeras attīstības problēmām, kas apgrūtina preventīvās darbības īstenošanu. Īpaša uzmanība pievērsta nacionālo minoritāšu pārstāvniecībai Valsts policijā, minoritāšu pārstāvju piesaistīšanai dienestam policijā, kā arī viņu apmācībai un turpmākai karjeras attīstībai. Nodaļā ir analizēts statistikas materiāls, kas atspoguļo oficiālos datus par nacionālajām minoritātēm Latvijā, un visai ierobežotā apjomā pieejamā informācija par minoritāšu pārstāvniecību Valsts policijā, kā arī autora veiktās aptaujas laikā iegūtā statistiskā informācija.

Policijas darbiniekiem jāklūst par sabiedrības atspoguļojumu nacionālās dažādības ziņā. Veicot personālsastāva atlasīšanu un pieņemšanu dienestā Valsts policijā, jāsekmē visu sabiedrības slāņu, ieskaitot nacionālo minoritāšu pārstāvjus, pārstāvniecību policijā. Nacionālo minoritāšu pārstāvniecība tiesībsargājošās iestādēs ir izdevīga arī policijai, kura var iegūt savā rīcībā darbiniekus, kuriem ir kontakts ar savas etniskās grupas locekļiem un minoritāšu valodas zināšanas.

Ņemot vērā informāciju par nepietiekamu čigānu (romu) tautības pārstāvību Valsts policijā, policijas vadībai jāveic attiecīgi pasākumi, lai palīdzētu pretendentiem apgūt nepieciešamos standartus un stimulētu viņus iesniegt pieteikumus dienestam policijā. Jānoskaidro cēloņi, kas kļuvuši par iemeslu tam, ka čigānu (romu) tautības pārstāvji nepietiekami pārstāvēti policijā, un jāveic pasākumi, lai pārvarētu šos šķēršļus.

Nacionālo minoritāšu pārstāvjiem, kuri uzsāk darbu Valsts policijā jānodrošina līdzīgas karjeras attīstības iespējas ar pamattautības pārstāvjiem. Valsts policijas iestādēs jānodrošina tāda kārtība, kad jebkura policijas darbinieka, tostarp arī nacionālo minoritāšu pārstāvja, karjeras attīstības process būtu atkarīgs tikai no viņa profesionalitātes, darba pieredzes un vadības spējām, nevis no piederības kādai grupai.

Policijas darbībai nacionālo minoritāšu tiesību aizskārumu konstatēšanā un izmeklēšanā jābūt profesionālai, kas nozīmē, ka policijas darbiniekiem ir nepieciešama speciālā apmācība. Šī apmācība nepieciešama kā jaunpieņemtajiem, tā arī tiem darbiniekiem, kuriem jau ir ilgāka pieredze

tiesībsargājošās iestādēs. Jāapmāca darbam daudznacionālajā sabiedrībā kā ierindas darbinieki, tā arī virsnieki, ieskaitot policijas vadību.

Policijas personālsastāva uzņemšanas, atlases un apmācības process ir ļoti svarīgs, lai veidotu tādu policiju, kas ciena un nodrošina cilvēktiesības (Osse, 2007).

1.3.5. Valsts policijas darba organizācija un galvenie darbības virzieni

Promocijas darba piektajā nodaļā izskatītas Valsts policijas darba organizācijas īpatnības un galvenie darbības virzieni, kuri jāveic, lai uzlabotu pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem veikto likumpārkāpumu prevenciju. Šīs nodaļas ietvaros atsevišķi aplūkoti jautājumi par Valsts policijas mijiedarbību ar nacionālo minoritāšu kopienām, par nacionālo minoritāšu pārstāvju tiesībām vērsties Valsts policijas iestādēs, par Kārtības policijas nodaļas inspektoru lomu preventīva darba īstenošanā, par patrulēšanas īpatnībām nacionālo minoritāšu apdzīvotās vietās, par profilēšanas nepieļaušanu policijas darbā, par iespējamo konfliktu profilaksi un noregulēšanu, kā arī par Valsts policijas pienākumu sniegt pārskatu par veiktajām darbībām. Nodaļā padziļināti tiek skatīti jautājumi par policijas darbinieku veicamo vispārējo un individuālo preventīvo darbu, kas tiek orientēts uz sabiedrības vajadzību apmierināšanu.

Mūsdienu policijas darbības filozofija Eiropas Savienības valstīs galvenokārt izpaužas kā policijas sadarbība ar sabiedrību, risinot ar noziedzību un sabiedriskās kārtības traucējumiem saistītās problēmas, un pazīstama ar nosaukuma „Uz sabiedrību vērstas policijas darbs” (*community policing* - angļu val.). Nodaļā tika pierādīt nepieciešamība arī Latvijā orientēt policijas darbību uz sabiedrības vajadzību apmierināšanu.

Šīs stratēģijas ietvaros Valsts policijai jācenšas nodibināt uzticības attiecības arī ar nacionālo minoritāšu kopienām un biedrībām, kas nodrošina minoritāšu tiesību aizsardzību, noslēdzot sadarbības līgumus konkrētu uzdevumu risināšanai. Lai panāktu šīs sadarbības efektivitāti, svarīgi atrast kopīgus mērķus un to panākšanās ceļus.

Valsts policijas darba efektivitāti ietekmē uzticības attiecību nodibināšana starp policiju un minoritāšu pārstāvjiem, kuras tiek uzturētas atbilstošā līmenī, izmantojot regulārus kontaktus un praktisku sadarbību. Lai panāktu sadarbību ar nacionālo minoritāšu kopienām, policijai jāizstrādā attiecīgās metodes un to pielietošanas prakse. Nespēja veidot šo sadarbību bieži vien izraisa no nacionālo minoritāšu pārstāvju puses negatīvu reakciju un pat noved pie konfliktiem. Savukārt, ja starp policiju un minoritāšu pārstāvjiem tiks nodibinātas un uzturētas uzticības attiecības, tas dos iespēju policijas darbiniekiem būt laikus informētiem par iespējamiem minoritāšu tiesību pārkāpumiem, kā arī par likumpārkāpumiem, kurus izdarījuši nacionālo minoritāšu pārstāvji.

Valsts policijā jāizveido konsultatīva padome darbam ar nacionālajām minoritātēm. Darbam tādā padomē jāpiesaista minoritāšu biedrību un citu organizāciju pārstāvji, kā arī neatkarīgi šīs jomas speciālisti. Padomei jāklūst par tādu struktūru, kas varētu veicināt Valsts policijas sadarbību ar minoritāšu pārstāvjiem, konsultēt par problēmajautājumiem un piedāvāt iespējamus risinājumus.

Policijai jāveic pasākumi, lai uzlabotu nacionālo minoritāšu pārstāvju iespējas ziņot par noziegumiem. Kā citur pasaulē, arī Latvijā tiesībsargājošo iestāžu darbības efektivitāte ir atkarīga no personu vēlmēm ziņot par notikumiem policijai. Bez sabiedrības vēlēšanās ziņot par noziegumiem un sadarboties ar policiju, policija nevar sākt identificēt un efektīvi reaģēt uz lielāko daļu “ikdienas” noziegumu. Šajā ziņā naida motivēta noziedzība neatšķiras no citiem noziegumiem, jo policija ir atkarīga no sabiedrības vēlēšanās par incidentiem ziņot. Sakarā ar minēto būtu lietderīgi informāciju par iesniegumu pieņemšanas un izskatīšanas kārtību Valsts policijā nodod nacionālo minoritāšu kopienu rīcībā un biedrībām, kas nodrošina minoritāšu tiesību aizsardzību, kuras ne tikai izplatīs šo informāciju starp nacionālo minoritāšu pārstāvjiem, bet arī atbalstīs ziņošanu policijai. Informācija par iesniegumu pieņemšanas un izskatīšanas kārtību Valsts policijā nacionālo minoritāšu vidū būtu izplatāma arī ar Kārtības policijas nodaļas inspektoru (iecirķņa inspektoru) starpniecību.

Kārtības policijas nodaļas inspektoram, kas veic savus pienākumus nacionālo minoritāšu apdzīvotos rajonos, jānodrošina papildu apmācība darbam daudznacionālajā sabiedrībā un jāiekļauj amata aprakstā pienākums komunicēt ar minoritāšu pārstāvjiem. Veicot šo darbību, iecirkņa inspektoram jānodrošina vispārējā un individuālā preventīvā darba īstenošanu minoritāšu kopienā. Iecirkņa inspektora rīcībā jābūt informācijai par nacionālo minoritāšu sastāvu apkalpojamā teritorijā,

par biedrībām, kas nodrošina minoritāšu tiesību aizsardzību, kā arī par vakancēm Valsts policijā un minoritāšu iespējām iestāties tajā. Šie darbinieki jāpilnvaro pārstāvēt policiju minoritāšu biedrībās, piedalīties apspriedēs un semināros, kas tiek rīkoti par minoritātēm aktuāliem jautājumiem. Lai nacionālo minoritāšu pārstāvji varētu brīvi komunicēt ar šiem darbiniekiem, tiem jānodrošina pieņemšanas vieta un jānosaka pieņemšanas laiki. Iecirkņa inspektoram jāiegūsta apkalpojamā teritorijā dzīvojošo nacionālo minoritāšu pārstāvju uzticību, mērķtiecīgi jānodibina ar viņiem kontakti, jānorāda uz pasākumiem, kas veicami, lai izvairītos no apdraudējumiem, vienlaikus jāinformē personas par izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem, nozagtajām (nolaupītajām) mantām un meklējamām personām, lai saņemtu noderīgu informāciju noziedzīgu nodarījumu atklāšanai un meklējamo personu atrašanai. Papildus tam Kārtības policijas nodaļas inspektoriem, kuru amata aprakstā iekļauts pienākums komunicēt ar minoritāšu pārstāvjiem, personīgi jāapmeklē nacionālo minoritāšu izglītības iestādes, kultūrvēsturiskie un reliģiskie objektus, kā arī jāpiedalās patrulēšanā minoritāšu apdzīvotās vietās.

Veicot patrulēšanu nacionālo minoritāšu apdzīvotos rajonos, policijai iespēju robežās ieteicams izmantot jauktās patruļas vai grupas, kurās darbojas gan minoritātes, gan pamattautības pārstāvji. Tas neapšaubāmi uzlabos gan sabiedrības uzticību, gan policijas darbības efektivitāti. Papildus tam tas pierādīs arī to, ka dažādu tautību cilvēki sadarbojas, pildot pienākumus valsts pārvaldes iestādēs, kas savukārt norādīs uz stabilitāti daudznacionālajā valstī.

Patrulējot daudznacionālajos rajonos, policijai jānodrošina tādu policijas darbinieku ārējo izskatu un uzvedības taktiku, kas atbilst uzliktam uzdevuma līmenim, neprovocē nacionālo minoritāšu pārstāvjus un nesasprindzina situāciju. Tas attiecas uz policijas darbinieku skaitu, bruņojuma izvēli un izskatu. Jāizvairās no nepamatoti liela policijas darbinieku skaita nacionālo minoritāšu apdzīvotās vietās, kā arī no tāda bruņojuma izvēles, kas atšķiras no ikdienā izmantojamā. Ieteicams veikt patrulēšanu, izmantojot kājnieku posteņus, nevis autoekipāžas, jo tas dos iespēju labāk komunicēt ar vietējiem iedzīvotājiem.

Veicot patrulēšanu daudznacionālajos rajonos, policijas darbiniekiem stingri jāievēro likumu normas attiecībā uz visiem sabiedrības locekļiem, nepamatoti neizceļot un nediskriminējot kādas minoritātes grupas pārstāvjus. Policijas darbiniekiem jāaizliedz veikt nepamatotu „profilēšanu” (*profiling* - angļu val.) vai jebkādas darbības, kuru rezultātā bez objektīva pamatojuma, balstoties tikai uz personas tautību vai etnisko izcelsmi, reliģiju vai pilsonību, kā vienīgo pārbaudes iemeslu, tiek apturēti un pārbaudīti nacionālo minoritāšu pārstāvji. Lai saglabātu objektivitāti un neapdraudētu cilvēktiesību ievērošanu, tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem, pieņemot lēmumu par profilēšanas veikšanu, jāizvērtē tās nepieciešamība (iespējams, ir citi līdzekļi, lai panāktu mērķi) un efektivitāte (vai ar profilēšanu varēs panākt izvirzītos mērķus?). Lēmums par profilēšanu nav pieņemams arī gadījumos, kad šis lēmums balstās uz stereotipiem par konkrētās minoritāšu grupas noslieci uz pārkāpumu izdarīšanu. Tiesību aizsardzības pasākumiem jābalstās uz indivīda personisku rīcību, nevis uz identitāti.

Policijai ir īpaša loma starpnacionālo konfliktu risināšanā. Šī loma ir pamatota ar vairākiem faktoriem, starp kuriem var izcelt: policijas uzdevumus garantēt personu un sabiedrības drošību, kā arī novērst un atklāt noziedzīgus nodarījumus (Par policiju, 1991); policijas rīcībā esošo informāciju par iespējamiem etniskā konflikta riskiem; profesionalitāti, kura būs nepieciešama miermīlīgai konflikta risināšanai. Ja starp policiju un nacionālo minoritāšu pārstāvjiem tika nodibinātas un uzturētas uzticības attiecības, tas neapšaubāmi ietekmēs policijas darba efektivitāti un dos iespēju būt laikus informētiem par iespējamo spriedzi nacionālās attiecībās, kā arī samazināt iespējamā etniskā konflikta risku.

Policijai jāveic situācijas monitorings par likumpārkāpumiem, kas tikuši veikti pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem. Vēlams veikt visus nepieciešamos pasākumus, lai policijas rīcībā nonāktu informācija kā par reģistrētiem noziegumiem, tā arī par notikumiem, par kuriem policijai oficiāli nebija paziņots. Iegūto informāciju nepieciešams apkopt, analizēt un sistematizēt, lai prognozētu turpmāku situācijas attīstību un iespējama konflikta rašanās varbūtību. Lai novērstu un atrisinātu etniskus konfliktus, policijai cieši jāsadarbojas ar citām valsts iestādēm, koordinējot savas darbības. Policijas leģitimitāte un spēja risināt etniskos konfliktus nevardarbīgā ceļā cels policijas prestižu gan minoritāšu, gan pamattautības pārstāvju acīs.

Policijai jāatskaitās un jāatbild sabiedrības priekšā par savām darbībām. Policijas pienākums atskaitīties par veiktajām darbībām (*accountability* – angļu val.) pēc būtības paredz pienākumu atskaitīties augstākstāvošās iestādes vai amatpersonas priekšā par kādu darbību vai bezdarbību. Papildus tam policijas struktūrvienībai vai konkrētam policijas darbiniekam jākorīgē sava turpmākā darbība, lai vairs nepieļautu konstatētās kļūdas. Vairākās Eiropas Savienības valstīs, uzliekot policijai pienākumu atskaitīties, nosaka, ka tai jāatskaitās valsts priekšā (izpildvarai, likumdevējvarai un tiesu varai), jāatskaitās sabiedrībai (ieskaitot nacionālo minoritāšu kopienas), jāatskaitās neatkarīgām iestādēm (tai skaitā biedrībām, kas nodrošina minoritāšu tiesību aizsardzību), kā arī jāatskaitās savas struktūrvienības priekšā (pašnovērtējums). Arī Latvijā, īstenojot Valsts policijā politiku, kas virzīta uz sabiedrības vajadzību apmierināšanu, būtu lietderīgi pilnveidot pašreizējo praksi un pārņemt labāko no Eiropas Savienības valstīm.

Demokrātiskā valstī policijas darbība tiek pozicionēta kā sabiedrībai sniegts valsts pakalpojums, kas tiek piedāvāts visiem sabiedrības locekļiem bez izņēmuma, pamatojoties uz skaidriem profesionālajiem standartiem, kuri savukārt balstās uz tiesiskuma un taisnīguma principiem, kā arī starptautiskajiem cilvēktiesību standartiem. Policijai tiek uzticēta būtiskā loma cilvēka brīvību un tiesību aizsardzībā, ieskaitot minoritāšu tiesību nodrošināšanu, kas veicinās viņu integrāciju sabiedrībā.

1.4. Diskusijas un interpretācijas, pētījuma ierobežojumi

Sakarā ar to, ka policijas darbība, kura jāveic, lai novērstu pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem veiktos likumpārkāpumus, Latvijā nav analizēta plašos pētnieciskos rakstos, autoram visai ierobežotā apjomā ir iespējams polemizēt ar citiem autoriem par šīs darbības teorētiskajiem un praktiskajiem aspektiem. Turklāt teorētiskās diskusijas un nedaudzās publikācijas, kurās Latvijas tiesību eksperti profesore V. Liholaja, A. Judins u.c. ir vērtējuši pret nacionālajām minoritātēm veiktos likumpārkāpumus, kas izpaudās nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanā, ir galvenokārt saistītas ar mūsu valsts Krimināllikuma normu analīzi vai ar starptautisko un Eiropas Savienības tiesību normu piemērošanu Latvijas apstākļos (A. Kučs u.c.). Šajā darbā pirmoreiz Latvijā tiek pētīti pret nacionālajām minoritātēm vērsto likumpārkāpumu novēršanas aspekti no policijas tiesību viedokļa.

Eiropas Savienības līmenī ir izstrādāti vairāki ieteikumi un rekomendācijas policijas darbības uzlabošanai, kā arī publicēti vairāki raksti un pētījumi šajā jomā, kas ļauj autoram piedāvāt savu skatījumu šīs „labās” prakses piemērošanai Latvijas apstākļos. Darbā tiek piedāvāta Latvijas tiesību normu un to piemērošanas prakses salīdzinoša analīze, kura ietver arī salīdzinājumu ar pasaulē un Eiropas Savienībā izstrādātajiem standartiem. Gadījumos, kad konstatēta neatbilstība starp Latvijas un starptautiski tiesisko regulējumu, tiek piedāvāti konkrēti priekšlikumi par konstatēto nepilnību novēršanas iespējām. Turklāt darbā minēti argumenti, kādēļ šo izmaiņu izdarīšana ir nepieciešama.

2. GALVENIE SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Autors aizstāvēšanai izvirza šādas tēzes, kas izteiktas secinājumu un priekšlikumu formā.

1. Latvijas valsts bija dibināta kā apvienota, patstāvīga, neatkarīga un uz demokrātiskiem pamatiem balstīta republika. Visu tautību pārstāvji, kas dzīvoja Latvijas teritorijā, tika aicināti piedalīties valsts izveidošanas procesā. Tomēr pēc sešpadsmit neatkarības gadiem sekoja autoritārais un totalitārie režīmi, kara darbība un piecdesmit Padomju Savienības okupācijas gadi, kas negatīvi ietekmēja nacionālo minoritāšu tiesību attīstības procesu. Minētie vēsturiskie notikumi turpina savu negatīvo ietekmi arī mūsdienās un kavē nacionālo minoritāšu integrāciju sabiedrībā. Atjaunojot Latvijas valstisko statusu, tika veikta arī visas tiesību sistēmas reforma un tās harmonizācija un attīstība, kura balstās uz cilvēktiesību normu ievērošanu. Latvija kļuva par neatkarīgu demokrātisko republiku, bet demokrātiskās valsts funkcionēšanas neatņemama sastāvdaļa ir cilvēktiesību, un tai skaitā arī nacionālo minoritāšu tiesību, ievērošana. Turpinot Latvijas pirmskara tradīcijas, valsts pārvaldes darbība jāorganizē visas sabiedrības interesēs. Latvijā jāizstrādā Nacionālo minoritāšu integrācijas stratēģiju, kurai jāklūst par hierarhiski augstāku nacionāla līmeņa plānošanas dokumentu. Šīs programmas ietvaros jāuzlabo arī policijas profesionalitāte, pakalpojumu kvalitāte un policijas darbības efektivitāte saskaņā ar starptautiskajiem cilvēktiesību standartiem, tostarp arī minoritāšu jautājumos.

2. 2011. gada 20. oktobrī Ministru kabinets apstiprināja Kultūras ministrija izstrādātās „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam” (turpmāk - Pamatnostādnes), kurās tiek plānota turpmākā Latvijas sabiedrības integrācijas politika. Pamatnostādnēs nav ieļauti uzdevumi policijas darbam pret nacionālajām minoritātēm vērsto likumpārkāpumu apkarošanas jomā un nacionālo minoritāšu tiesību ievērošanai policijas darbinieku vidū. Skaidrāka politiskā nostāja šajā jomā varētu pozitīvi ietekmēt policijas darbības efektivitāti, policijas darbinieku profesionalitāti un policijas sniegto pakalpojumu kvalitāti. Līdz ar to būtu nepieciešams papildināt Pamatnostādnes, uzticot Valsts policijai tādus uzdevumus, kas uzlabotu gan valsts integrācijas politiku, gan valsts politiku noziedzības apkarošanā un sabiedriskās kārtības un drošības aizsardzībā, kā arī pie nacionālajām minoritātēm piederošu personu tiesību un likumīgo interešu aizsardzībā. Nepieciešams arī veikt šādus grozījumus „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnēs 2012.–2018. gadam”:

2.1. Papildināt 1.3.3. punktā minēto publiskās pārvaldes darbinieku sarakstu, kuriem ir nepieciešama apmācība par iecietību un sociālo atstumtību, starpkultūru kompetencēm, par tiesu praksi attiecībā uz diskrimināciju, un izteikt punktu šādā redakcijā:

„Palīdzošo profesiju speciālisti – darbinieki, kuri veic profesionālu darbību tiesībsargājošajā, sociālajā, izglītības un veselības jomā, kā, piemēram, policijas darbinieki, sociālie darbinieki, izglītības personāls (psihologi, pedagogi), mediķi un citi publiskās pārvaldes darbinieki”.

2.2. Papildināt punktus 1.3.3., 1.3.4., 1.3.5. un 1.3.6. sadaļu „Atbildīgā institūcija un iesaistītās institūcijas” ar vārdiem „*Iekšlietu ministrija*”.

3. Vairākos Latvijas Republikas likumos ir iekļautas normas, kas aizliedz diskrimināciju, kā arī piedāvā aizliegto kritēriju katalogus. Likumdevējs aizliegto kritēriju katalogos parasti iekļauj tādus kritērijus kā rase, ādas krāsa, tautība, valoda, dzimums, vecums, invaliditāte, reliģiskā, politiskā vai cita pārliecība, sociālā izcelsme, vai citus līdzīgus apstākļus. Veidojot aizliegto kritēriju katalogu, jāņem vērā, ka Latvija ir Eiropas Savienības dalībvalsts, kurai saistošas Eiropas Savienības tiesības. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 21. pantā un Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 14. pantā ir ietverts arī diskriminācijas aizliegums saistībā ar piederību pie nacionālās minoritātes. Minētie dokumenti atspoguļo Eiropas Savienības valstu kopējo cilvēktiesību izpratni, un neviena dalībvalsts nevar atļauties sev tādas tiesības vai tādu izpratni, kas būtu krasā pretrunā ar šo kopējo tiesisko bāzi. Veidojot aizliegto kritēriju katalogu ar interpretācijas metodēm, tajos jāiekļauj „piederību nacionālajai minoritātei” kā vienu no aizliegtās diskriminācijas kritērijiem.

4. 2006. gada 12. oktobrī Krimināllikuma 48. panta „Atbildību pastipriņošie apstākļi” pirmā daļa tika papildināta ar 14. punktu „noziedzīgs nodarījums izdarīts rasistisku motīvu dēļ”. Ja noziedzīgs nodarījums netika kvalificēts saskaņā ar KL 78. pantu (netika veikta darbība, kas apzināti vērsta uz nacionālā, etniskā vai rasu naida vai nesaticības izraisīšanu), bet veido citu noziedzīgā nodarījuma sastāvu, kura motīvs bija nacionālais, etniskais vai rasu naidis, tad tiesa, nosakot sodu, var piemērot KL 48. panta pirmās daļas 14. punktu. Tomēr minētā norma līdz šim brīdim nevienu reizi nav bijusi piemērota praksē. Par iemeslu tam, ka 14. punkts netiek piemērots, varētu būt tas, ka tiesa neattiecinā šo normu uz gadījumiem, kad noziedzīgs nodarījums bija izdarīts, pamatojoties uz personas nacionālo vai etnisko izcelsmi. Saskaņā ar ANO Konvencijas par jebkuras rasu diskriminācijas izskaušanu 1. panta pirmo daļu jēdziens „rasu diskriminācija” nozīmē jebkuru atšķirību, izņēmumu, ierobežojumu vai priekšrocību, kuri pamatojas uz rases, ādas krāsas, ģints, nacionālās vai etniskās izcelšanās principiem un kuru mērķis vai sekas ir iznīcināt vai mazināt cilvēka tiesību un pamatbrīvību atzīšanu politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, kultūras vai jebkurā citā sabiedrības dzīves jomā, kā arī šo tiesību un pamatbrīvību izmantošanu vai realizēšanu uz vienlīdzības pamatiem. Interpretējot KL 48. panta pirmās daļas 14. punktu atbilstoši starptautisko cilvēktiesību normu piemērošanas praksei, pants jāpiemēro arī tad, kad noziedzīgā nodarījuma motīvs bija nacionālais vai etniskais naidis. Līdz ar to, lai novērstu KL 48. panta pirmās daļas 14. punkta atšķirīgu interpretāciju būtu lietderīgi veikt grozījumus Krimināllikumā un izteikt KL 48. panta pirmās daļas 14. punktu šādā redakcijā:
„14) noziedzīgā nodarījuma motīvs bija nacionālais, etniskais vai rasu naidis”.

5. Latvijā tiek veidota statistika par noziedzīgajiem nodarījumiem, kas veikti pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem un kvalificēti saskaņā ar Krimināllikuma 78. pantu, kas paredz atbildību par nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu. Pret nacionālo minoritāšu veikto noziedzīgo nodarījumu statistikā netiek iekļauti noziedzīgie nodarījumi, kas kvalificēti atbilstoši Krimināllikuma IX nodaļā ietvertu noziedzīgu nodarījumu grupas objektam, kā arī citi noziedzīgie nodarījumi (mantas tīšā bojāšana, zādzība un citi), kuri, iespējams, tika izdarīti naida, neiecietības vai rasistisku motīvu dēļ. Statistikas neesamība šajā jomā liedz tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem veikt pilnvērtīgu situācijas monitoringu un dinamikas analīzi. Lai atrisinātu konstatēto problēmu, nepieciešams veikt grozījumus Valsts policijas 2010. gada 8. aprīļa noteikumos Nr.6. „Integrētās iekšlietu informācijas sistēmas apakšsistēmas „Elektroniskais notikumu žurnāls” noteikumos”, papildinot 12. punktu „Sistēmā iekļauj sekojošo informāciju par notikumu” ar apakšpunktu 12.8. šādā redakcijā:
„12.8. vai notikums ir saistīts ar naidu vai neiecietību”.

Jānodrošina arī iespēju veikt attiecīgo atzīmi Informācijas sistēmā. Iekšlietu ministrijas Informācijas centram iegūtie dati būtu jāapkopo tādā statistiskā formā, kuru tiesībsargājošo iestāžu darbinieki turpmāk varētu izmantot savā darbā. Izdarītie grozījumi un Informācijas sistēmas uzlabojumi ļaus policijas darbiniekiem iegūt precīzus datus par naida noziegumu dinamiku valstī, kas, savukārt, dos iespēju prognozēt turpmāku situācijas attīstību un nekavējoties reaģēt uz operatīvās situācijas izmaiņām konkrētā apkalpojamā teritorijā, kā arī veikt visus nepieciešamos preventīvos pasākumus, lai nepieļautu situācijas pasliktināšanos.

6. Latvijā nav vienotās valsts stratēģijas noziedzības prevencijas jomā, kā arī nav iestādes, kas koordinētu un vadītu preventīvo darbu valstī kopumā. Kā piemērs šādai institūcijai var kalpot Zviedrijas nacionālā Noziedzības prevencijas padome, kas jau kopš 1974. gada darbojas Zviedrijas Tieslietu ministrijas pārraudzībā. Arī Latvijā būtu jāizveido Prevencijas padome, kas kļūtu par valsts centrālo koordinācijas institūciju prevencijas jomā, kuras pamatdarbības funkcijās būtu iekļauta preventīvā darbā iesaistīto iestāžu koordinācija un vadīšana, statistisko datu apkopšana, kā arī pētnieciskais darbs prevencijas jomā.

7. Lai novērstu likumpārkāpumus, kas vērsti pret nacionālajām minoritātēm, kā arī cīņai ar noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu, nepieciešams paaugstināt Valsts policijas vadības, kā arī tās struktūrvienību vadības lomu un atbildību par pasākumiem, kuri tiek veikti, lai organizētu, kontrolētu un plānotu preventīvo darbu, lai nepieļautu rasistisko vardarbību un citus naida noziegumus. Šo mērķu sasniegšanai sadarbībā ar nacionālo minoritāšu pārstāvjiem, noskaidrojot viņu problēmas un vajadzības, Valsts policijai jāizstrādā iekšējie

normatīvie dokumenti, ar kuru palīdzību tiks pilnveidots policijas darbs, paaugstināta šī darba efektivitāte un īstenoti preventīvie pasākumi. Papildus tam jāizstrādā arī instrukcijas par konkrētām darbībām, kuras jāveic policijas darbiniekiem, saņemot informāciju par noziedzīgiem nodarījumiem vai citiem likumpārkāpumiem, kas vērsti pret nacionālo minoritāšu pārstāvjiem. Tāpat nepieciešams veikt arī grozījumus spēkā esošajos iekšējos normatīvajos aktos:

7.1. Valsts policijas 2009. gada 18. decembra noteikumos Nr.27. „Valsts policijas operatīvās vadības struktūrvienību dienesta pienākumu izpildes organizācijas noteikumos” V nodaļas „Informācijas paziņošanas kārtība” 33. punktā nekavējoties paziņojamās informācijas sarakstu papildināt ar apakšpunktu 33.33. šādā redakcijā:

„33.33. noziedzīgu nodarījumu, kas saistīts ar nacionālā, etniskā un rasu naida izraisīšanu”.

7.2. Valsts policijas 2010. gada 22. februāra noteikumos Nr.5. „Dienesta pienākumu izpildes organizācija un kontrole sabiedriskās kārtības nodrošināšanas un satiksmes uzraudzības jomā”, papildināt 35. punktā minēto objektu sarakstu, kuriem policijas darbiniekiem jāpievērš īpaša uzmanība, veicot preventīvu patrulēšanu, ar apakšpunktu 35.12. šādā redakcijā:

„35.12. nacionālo minoritāšu pulcēšanas vietām, kultūrvēsturiskiem un reliģiskiem objektiem, kā arī par biedrībām, kas nodrošina minoritāšu tiesību aizsardzību”.

8. Veicot personālsastāva atlasī un pieņemšanu dienestā Valsts policijā, jāsekmē reprezentatīvu nacionālo minoritāšu pārstāvniecību policijā. Atbilstoši šim principam, jānodrošina, lai nacionālo minoritāšu pārstāvji, kas Latvijā veido, pēc dažādiem statistiskiem datiem, no 37,9% līdz 40,5% no valsts iedzīvotāju kopskaita, šādā līmenī būtu pārstāvēti arī Valsts policijā. Ja kāda no sabiedrībā esošām tautībām nav pārstāvēta policijā, valstij jāsekmē tās pārstāvju iesaistīšana darbam policijā. Pēc Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību sniegtās informācijas, šobrīd nepietiekama ir čigānu (romu) tautības pārstāvība policijā. Lai novērstu šādu situāciju ir nepieciešams veikt čigānu (romu) tautības pārstāvju atlasī darbam policijā. Kandidātiem jāatbilst „Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likumā” izvirzītajām prasībām. Valsts policijā jāveic speciāli pasākumi, lai palīdzētu pretendentiem apgūt nepieciešamos standartus un stimulētu viņus iesniegt pieteikumus dienestam policijā. Jānoskaidro cēloņi, kas kļuvuši par iemeslu tam, ka čigānu (romu) tautības pārstāvji nepietiekami pārstāvēti policijā, un jāveic pasākumi, lai pārvarētu šos šķēršļus. Nepieciešams izplatīt informāciju par darbu un vakancēm policijā, kas varētu ietvert sevī kā reklāmu plašsaziņas līdzekļos, tā arī brošūru izplatīšanu nacionālo minoritāšu izglītības iestādēs, kultūras un reliģijas centros. Šo informāciju jānodod kā nacionālo minoritāšu kopienu rīcībā, tā arī biedrībām, kas nodrošina minoritāšu tiesību aizsardzību. Papildus tam jānodrošina iespēja čigānu (romu) tautības pārstāvjiem, kuri vēlas strādāt Valsts policijā, bet nav apguvuši valsts valodu tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo un amata pienākumu veikšanai, apmeklēt bezmaksas valsts valodas kursus.

9. Aptaujas „Valsts policijas darbinieku tolerances līmenis un spēja strādāt daudznacionālajā sabiedrībā” rezultāti pierādījuši, ka valsts policijas darbiniekiem ir vājš profesionālās sagatavotības līmenis darbam ar nacionālajām minoritātēm, kas apgrūtina viņu spēju strādāt daudznacionālajā sabiedrībā, kā arī nacionālo minoritāšu tiesību pilnvērtīgu ievērošanu. Arī tolerances (iecietības) līmenis policijas darbinieku vidū nenodrošina profesionālu un vienādu attieksmi pret nacionālajām minoritātēm. Tādēļ ir nepieciešams veikt Valsts policijas darbinieku apmācību, lai nodrošinātu profesionālu darbību attiecībā uz nacionālo minoritāšu tiesību aizskārumu konstatēšanu un izmeklēšanu. Šī apmācība nepieciešama kā jaunpieņemtajiem darbiniekiem, tā arī darbiniekiem, kuriem ir jau ilgāka darba pieredze tiesībsargājošās iestādēs. Jāapmāca darbam daudznacionālajā sabiedrībā kā ierindas darbinieki, tā arī virsnieki, ieskaitot policijas vadību. Promocijas darba autors, būdams Valsts policijas koledžas lektors, piedalījās minētā darbā un izstrādāja Valsts policijas koledžas profesionālās pilnveides izglītības programmas „Nacionālo minoritāšu tiesību ievērošana Valsts policijas darbā” un „Policijas darbs daudznacionālajā sabiedrībā”. Ir nepieciešams pilnveidot izglītības iegūšanas iespējas Valsts policijas darbiniekiem. Akadēmiskās izglītības iegūšanas iespējas policijas darbiniekiem var nodrošināt, atjaunojot Latvijas Policijas akadēmiju vai nodibinot jaunu

policijas izglītības iestādi. Jaunās izglītības iestādes programmās jāiekļauj atsevišķa disciplīna vai atsevišķas lekcijas, kāda cita kursa ietvaros, akadēmisko apmācību diskriminācijas un naida motivētu noziegumu jautājumos.

10. Mūsdienu policijas darbība Eiropas Savienības valstīs galvenokārt izpaužas kā policijas sadarbība ar sabiedrību, risinot ar noziedzību un sabiedriskās kārtības traucējumiem saistītās problēmas. Arī Latvijā policijas darbība jāorientē uz sabiedrības vajadzību apmierināšanu. Šīs politikas ietvaros Valsts policijā jāizveido konsultatīva padome darbam ar nacionālajām minoritātēm. Darbam šajā padomē jāpiesaista arī minoritāšu biedrību un citu organizāciju pārstāvji, kā arī neatkarīgi šīs jomas speciālisti. Padomei jāklūst par tādu struktūru, kas varētu veicināt Valsts policijas sadarbību ar minoritāšu pārstāvjiem, konsultēt par problēmjautājumiem un piedāvāt iespējamus risinājumus.

11. Teritoriālās struktūrvienībās (īpaši tajās, kas nodrošina sabiedrisko kārtību nacionālo minoritāšu apdzīvotos rajonos) jānorīko speciāli apmācīti darbinieki, kuru dienesta pienākumos jāiekļauj pienākums komunicēt ar nacionālo minoritāšu pārstāvjiem. Minēto darbinieku rīcībā jābūt informācijai par nacionālo minoritāšu sastāvu apkalpojamā teritorijā, par biedrībām, kas nodrošina minoritāšu tiesību aizsardzību, kā arī par vakancēm Valsts policijā un minoritāšu iespējam iestāties tajā. Šie darbinieki jāpilnvaro pārstāvēt policiju minoritāšu biedrībās, piedalīties apspriedēs un semināros, kas tiek rīkoti par minoritātēm aktuāliem jautājumiem. Lai nacionālo minoritāšu pārstāvji varētu brīvi komunicēt ar šiem darbiniekiem, tiem jānodrošina pieņemšanas vieta un jānosaka pieņemšanas laiki. Šiem darbiniekiem jāpiedalās arī patrolēšanā teritorijās, kurās dzīvo nacionālo minoritāšu pārstāvji, personīgi jāapmeklē izglītības iestādes, kurās viņi mācās, ar mērķi nodibināt kontaktus ar minoritāšu pārstāvjiem. Nepieciešams arī veikt grozījumus Valsts policijas 2010. gada 17. februāra noteikumos Nr.4. „Iecirkņa inspektoru dienesta pienākumu izpildes organizācijas noteikumos” II nodaļā „Iecirkņa inspektora pamatpienākumi”:

11.1. Izteikt 13. punktu šādā redakcijā:

„13. Iecirkņa inspektors dienesta pienākumu izpildes laikā, detalizēti izzinot apkalpojamo teritoriju, operatīvo stāvokli un iepazīstot iedzīvotājus:

13.1. veic apkalpojamās teritorijas apgaitu, pārrunas ar iedzīvotājiem, namu apsaimniekotājiem un to pilnvarotām personām, pašvaldību darbiniekiem, uzņēmumu, iestāžu, tirdzniecības un citu objektu darbiniekiem, kā arī izmanto citu policijas struktūrvienību sniegto informāciju;

13.2. komunicē ar nacionālo minoritāšu pārstāvjiem, pārstāv Valsts policiju nacionālo minoritāšu biedrībās, kā arī biedrībās, kas nodrošina minoritāšu tiesību aizsardzību, piedalīties apspriedēs un semināros, kas tiek rīkoti par minoritātēm aktuāliem jautājumiem;

13.3. analizē informatīvos materiālus un statistiskas datus par noziedzību un citiem likumpārkāpumiem;

13.4. veic citus pasākumus apkalpojamās teritorijas izzināšanā”.

11.2. Papildināt 14. punktā minēto informācijas sarakstu un izteikt punktu šādā redakcijā:

„14. Iecirkņa inspektors pārzina informāciju apkalpojamā teritorijā par:

14.1. ielām, ceļiem, tiltiem, parkiem, mežu masīviem, kredītiestādēm, pasta nodaļām, paaugstinātās bīstamības objektiem, aptiekām, transportlīdzekļu novietnēm, tirgiem, sporta laukumiem, izglītības iestādēm, ražošanas un tirdzniecības objektiem, medicīnas iestādēm, materiālo vērtību noliktavām, apsardzes vai detektīvdarbības veikšanai licencētām komercsabiedrībām, nacionālo minoritāšu pulcēšanas vietām, kultūrvēsturiskiem un reliģiskiem objektiem, kā arī par biedrībām, kas nodrošina minoritāšu tiesību aizsardzību un citu svarīgu informāciju”.

12. Veicot patrolēšanu nacionālo minoritāšu apdzīvotos rajonos, policijas patrolēs iespēju robežās būtu jāiekļauj minoritāšu pārstāvjus. Tas neapšaubāmi uzlabos gan sabiedrības uzticību, gan policijas darbības efektivitāti. Ieteicams veikt patrolēšanu, izmantojot kājnieku posteņus, nevis autoekipāžas, jo tas dos iespēju labāk komunicēt ar vietējiem iedzīvotājiem. Veicot patrolēšanu daudznacionālajos rajonos, policijas darbiniekiem stingri jāievēro likumu normas attiecībā uz visiem sabiedrības locekļiem, nepamatoti neizceļot un nediskriminējot kādas minoritātes grupas pārstāvjus. Policijas

darbiniekiem jāizliedz veikt nepamatotu „profilēšanu” vai jebkādas darbības, kuru rezultātā bez objektīva pamatojuma, balstoties tikai uz personas tautību vai etnisko izcelsmi, reliģiju vai pilsonību, kā vienīgo pārbaudes iemeslu, tiek apturēti un pārbaudīti nacionālo minoritāšu pārstāvji. Kaut arī oficiāli profilēšana tiek nosodīta visās Eiropas Savienības valstīs, tā joprojām tiek izmantota. Nacionālo minoritāšu grupas, kas tiek pakļautas šai profilēšanai, Eiropas valstīs atšķiras, tomēr visās šajās valstīs nemainīgi tiek profilēti čigānu (romu) tautības pārstāvji. Arī Latvijā, kā liecina Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību sniegtā informācija, policijas darbinieki nepamatoti bieži aptur un pārbauda čigānus (romus). Nepieciešams arī veikt grozījumus Valsts policijas 2005. gada 31. maija noteikumos Nr.1. „Valsts policijas darbinieka profesionālās ētikas un uzvedības kodekss”, papildinot tos ar 10.¹ punktu šādā redakcijā:

„10.¹ Policijas darbinieks neizceļ, neaptur un nepārbauda kādas minoritātes grupas pārstāvjus, pamatojoties tikai uz šo personu tautību vai etnisko izcelsmi, reliģiju vai pilsonību, kā vienīgo pārbaudes iemeslu”.

13. Valsts policijas darbības efektivitāte ir atkarīga no personu vēlmēm ziņot par noziegumiem policijai. Šajā ziņā naida noziegumi neatšķiras no citiem noziegumiem, jo policija ir atkarīga no sabiedrības vēlēšanās ziņot par incidentiem. Valsts policijas vadībai jānodrošina tādu pasākumu veikšana, kas uzlabotu nacionālo minoritāšu pārstāvju iespējas ziņot par noziegumiem. Šajos pasākumos varētu ietilpst informācijas izplatīšana par iesniegumu pieņemšanas un izskatīšanas kārtību Valsts policijā, kas jānodod kā nacionālo minoritāšu kopienu rīcībā, tā arī biedrībām, kas nodrošina minoritāšu tiesību aizsardzību. Papildus tam jāizplata arī informācija par iespējām iesniegt sūdzības par pretlikumīgām darbībām no policijas darbinieku puses.

14. Valsts policijā pastāvošā novērtēšanas un atskaišu sistēma balstās tikai uz kvantitatīvajiem darba rādītājiem. Tas nedod iespēju noskaidrot policijas darbinieku faktisko ieguldījumu sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā, kā arī likumpārkāpumu prevencijā, gadījumos, kad veiktām darbībām nav skaitliska novērtējuma. Turklāt veikto pasākumu kvantums neliecina par to kvalitāti un efektivitāti. Papildus kvantitatīvajiem darba rādītājiem (kas arī ir nepieciešami), par iecirkņa inspektora faktisko ieguldījumu liecina arī noziedzības dinamika apkalpojamā teritorijā (arī nacionālo minoritāšu apdzīvotās vietās), iedzīvotāju atsauksmes (ieskaitot nacionālo minoritāšu pārstāvjus), inspektora klātbūtnes biežums sabiedriskās vietās. Līdz ar to ir nepieciešams pilnveidot novērtēšanas sistēmu Valsts policijā, nosakot tādas vērtēšanas kritērijus, kā iedzīvotāju, pašvaldību pārstāvju, valsts iestāžu un neatkarīgu ekspertu novērtējums. Arī atskaišu sistēmā ir nepieciešami uzlabojumi: Valsts policijai jāatskaitās valsts iestādēm (izpildvarai, likumdevējvarai un tiesu varai), jāatskaitās sabiedrībai (ieskaitot nacionālo minoritāšu kopienas), jāatskaitās neatkarīgām iestādēm (tai skaitā biedrībām, kas nodrošina minoritāšu tiesību aizsardzību), kā arī jāatskaitās savas struktūrvienības priekšā (pašnovērtējums). Minētais uzlabos policijas darbības caurskatāmību, kas, savukārt, ļaus iegūt un attīstīt sabiedrības uzticību. Nepieciešams arī veikt grozījumus Valsts policijas 2010. gada 17. februāra noteikumos Nr.4. „Iecirkņa inspektoru dienesta pienākumu izpildes organizācijas noteikumos”, papildinot tos ar 35. punktu šādā redakcijā:

„35. Iecirkņa inspektora tiešais priekšnieks apkopo informāciju par iecirkņa inspektora faktisko ieguldījumu sabiedriskās kārtības sargāšanā un cīņā ar noziedzību, kā arī informāciju par dienesta pienākumu izpildes kvantitatīvajiem un kvalitatīvajiem rezultātiem, novērtē preventīvā darba efektivitāti un pēc fizisko vai juridisko personu pieprasījuma sniedz informāciju par apkalpojamās teritorijas drošību un iecirkņa inspektora personīgu ieguldījumu sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā”.

KOPSAVILKUMĀ IZMANTOTIE ZINĀTNISKĀS LITERATŪRAS AVOTI

1. Literatūra

1. Cruz P. de. (1999). Comparative Law in a Changing World. London: Cavendish Publishing Limited. ISBN: 1-85941-432-X.
2. Diskriminācijas novēršana Latvijā: no likumdošanas līdz tiesu praksei. (2011). Rīga: Latvijas Cilvēktiesību centrs.
3. Dišlers K. (1931). Demokrātiskās valsts iekārtas pamati. Ievads konstitucionālās tiesībās. Rīga: A.Gulbis.
4. Dobreņkov V. I., Kravčenko A. I. (2004). Metodi socioloģiskā issledzuma [Socioloģiskās pētniecības metodes]. Moskva: Infra-M [Maskava: Infra-M]. ISBN: 5-16-002113-2.
5. Etniskā dažādība un lēmumu pieņemšana: politiķu un minoritāšu dialogs. (2010). Rīga: Pilsoniskās izglītības centrs.
6. Izraksts no Tautas Padomes sēdes protokola par Latvijas valsts pasludināšanu. (2003). Latvijas vēstures institūta žurnāls, Nr.3.
7. Kamenska A., Brands-Kehris I. (2008). Naida noziegumi Latvijā: likumdošana un policijas prakse. Rīga: Latvijas Cilvēktiesību centrs. ISBN: 978-9984-9920-1-3.
8. Mazākumtiesību rokasgrāmata. (1998). Cilvēktiesību Žurnāls, Nr.7/8.
9. Nacionālās drošības koncepcija. Informatīvā daļa. (2011). Latvijas Vēstnesis, Nr.45.
10. Orlov A. I. (2004). Priekšstatu statistika [Lietišķā statistika]. Moskva: Eksamen [Maskava: Eksāmens]. ISBN: 5-472-01122-1.
11. Osse A. (2007). Understanding Policing. Amsterdam: Amnesty International. ISBN: 978-90-6463-175-7.
12. Par saliedētību un cieņu pret Latviju. (2012). Latvijas Vēstnesis, Nr.26.
13. Reakcija uz rasismu Latvijā. (2006). Rīga: The European Network Against Racism - Latvia.
14. Recommendation No. R (97) 20 of the Committee of Ministers to Member States on "Hate Speech". (1997). Pieejams: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec\(97\)20_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec(97)20_en.pdf) [aplūkots 2013. gada 5. septembrī].
15. Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies. (2006). Hague: Organization on Security and Cooperation in Europe, High Commissioner on National Minorities. ISBN: 90-75989-05-9.
16. Treļš Ē. (2011). Valsts policijas darbinieku tolerances līmenis un spēja strādāt daudznacionālajā sabiedrībā. Valsts policijas darbinieku aptauja. Pieejams: http://www.trels.lv/aptaujas_rezultati.pdf [aplūkots 2013. gada 5. septembrī].
17. Ziņojums par Latviju (ceturtais posms). (2012). Strasbourg: The European Commission against Racism and Intolerance, Council of Europe.

2. Normatīvie akti

18. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, Nr.43.
19. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, Nr.199/200.
20. Par policiju: LR likums. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1992. 24.septembris, Nr.37.
21. Par Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 31.maijs, Nr.85.

3. Juridiskā prakse

22. Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedums lietās: 43577/98 un 43579/98 Nachova and Others v. Bulgaria, 06.06.2005.